Analysis of the Folklore Epic 'Mamê Alan' According to the Morphological Theory of Vladimir Propp

Ali Saeed Saleem
Department of Kurdish Language, College of Basic Education, Zakho University, Kurdistan, Iraq
ali.salim@uoz.edu.krd

KEYWORDS: **Memê Alan, Propp's Morphological Theory, Narrative Functions, Character Roles, Vladimir Propp**

https://doi.org/10.51345/.v37i2.1330.g702

ABSTRACT:

The epic is an important part of folk literature. As a folkloric genre, it reflects the Heroic culture, and experiences of a nation or society, especially in and romantic stories. Epics are usually divided into two main types: Heroic epics and romantic epics. Each type shows society in a different way and presents its values through artistic and literary expression. This study uses Vladimir Propp's theory of morphology as its main framework. Propp's theory focuses on the structure of the text itself and analyses the story based on its internal rules. He identifies thirty-one narrative functions that come from the actions of the characters, which help in understanding how epics are formed and organized. The present study is entitled: "Analysing the Kurdish Folk Epic Memê Alan Using Vladimir Propp's Narrative Theory "shows that the main goal of this research is to identify the narrative functions that appear in the Kurdish epic. The importance of the study lies in examining these elements according to Propp's rules and principles. Although Propp developed his theory based on Russian folk tales, this research assumes that his functions may also apply to the Kurdish epic. Therefore, the study aims to explore whether these functions appear in Memê Alan, and if so, how they are expressed within the Kurdish narrative tradition. This study is divided into two main sections. The first section explains the folkloric background of the Memê Alan epic and outlines the key ideas of Vladimir Propp's narrative theory. The second section applies Propp's functions to the Memê Alan epic to identify which of these functions appear in the story. The findings show that many of Propp's functions are present in the epic. This demonstrates that Propp's theory can be used not only for analysing mythological tales but also for examining epic narratives.

شڕۆڤەکرنا داستانا فۆلکلۆرییا "مەمێ ئالان" ل دویف تیۆرا مۆرفۆلۆژییا ڤلادیمیر پرۆپی

عەلی سەعید سەلیم

پشکا زمانێ کوردی، کۆلیژا پەروەردا بنیات، زانکۆیا زاخۆ، هەرێما کوردستانێ – عێراق

ali.salim@uoz.edu.krd

پەیڤێن کلیل | داستانا "مەمێ ئالان"، تیۆرا مۆرفۆلۆژییێ، ڤلادیمیر پرۆپ، ئەرک، کارەکتەر.

https://doi.org/10.51345/.v37i2.1330.g702

پۆختە:

داستان ب بەشەکێ گرنگێ ئەدەبیاتا فۆلکلۆری دهێت. ئەڤ بەشە مینا ژانرەکێ فۆلکلۆری رەنگڤەدانا سەردەمێ بووریی یێ مللەت و جڤاکی دکەت، تایبەت ژ لایێ قارەمانی و دلداریڤە، قارەمانی و دلداری ب جۆرێن داستانێ **دهێنە هژمارتن**؛ هەر جۆرەک ژ ئەوان ب شێوەیەکێ رەنگڤەدانا جڤاکی دکەت، جڤاکی ب رەنگەکێ هونەری و ئەدەبی وەسف دکەن. مۆرفۆلۆژجیا پرۆپی ئێک ژ ئەوانەکو گرنگی ب دەقی ددەت و ل گورەی یاسایێن دەقێ ئەدەبی ڤەدکۆلیت، ئەڤ ە ژ 31 ئەرکان پێکدهێت ئەڤە ئەرکە ژ لسەر کریارێن کارەکتەران دهێن ڤەدیتن. ئەڤە ڤەکۆلینە ب ناڤونیشانێ: ((شڕۆڤەکرنا داستانا فۆلکلۆرییا "مەمێ ئالان" ل دویف تیۆرا مۆرفۆلۆژییا (ڤلادیمیر پرۆپی)) ئەڤ ئەوێ چەندێ گەهینیت کو ئارمانجا ژێ ڤێ ڤەکۆلینێ دیارکرنا ئەوان ئەرکانە د داستانا کوردیدا، ژبەر ئەڤێ چەندێ گرنگی د ئەوێ چەنێدایە کو ئەو ئەرەکە ل گورەی یاسایێن پرۆپی بهێنە شڕۆڤەکرن. ئەڤ ە دەستپێکا خۆدا لسەر ئەفسانەیێن مللەتێ رۆسی هاتییە ئەنجامدان، رەنگە بهێتە گریمانەکرن ئەڤ ئەرکە دێ داستانا کوردیدا دهێنە دیارکرن یان بیتە جهێ پرسیارێ ب چ شێوە یان چەوا ئەو ئەرەک د داستانا کوردیدا بهێنە دیتن.

ئەڤە ڤەکۆلینە د پێکهاتەیا خۆدا ژ دوو پشکان پێکدهێت پشکا ئێکێ باسێ فۆلکلۆری داستانێ و پرۆپی هاتییەکرن و د پشکا دوویێدا ئەو ئەرکێن پرۆپی لسەر داستانا "مەمێ ئالان" هاتینە پراکتیزەکرن. د ئەنجامدا دیاربوو، کو ژمارەکا باش یا ئەرکان د داستانا مەمێ ئالاندا هاتینە دیتن، هەروەسا دیاربوو ئەڤ ە نە تنێ لسەر دەقێن ئەفسانەیی دهێنە دیتن بەلکو ل دەقێن داستانیدا دهێنە دیتن.

پێشەکی:

ئەدەبیاتا فۆلکلۆری ژ چەند جۆران پێکدهێت کو هەر ئێک ژ ئەوان جۆران، خودان تایبەتمەندییا خۆ یا ئەدەبییە. داستان ب ئێک ژ جۆرێن گرنگێن ئەدەبیاتا فۆلکلۆری دهێتە هەژمارتن، ئەڤ جۆرە پشتی ئەفسانەیێ دهێت و یێ جیاوازە ژ ئەفسانەیێ، ئەڤ جۆرە زێدەتر یێ گرێدایە ب ژیانا مللەتیڤە و دەرپرینا ژیانا مرۆڤی ب شێوەیەکێ کەتواری. داستان ب هەردوو جۆرێن خۆ یێن (دلداری و قارەمانی) ڤە، ژیانا کوردان یا دەمێ بووری ب رەنگەکێ ئەدەبی ژبۆ مە ڤەدگوهێزیت. هەلبەت هەر وەک بەرێ نوکە مە ئاماژەپێدای، تیۆرا پرۆپی ئێک ژ ئەوان انە، کو گرنگییێ ب دەقی ددەت و ل گورەیی یاسایێن خۆ، دەقێ ئەدەبی ڤەدکۆلیت، یاسایێن پرۆپی ژ 31 ئەرکان پێکدهێت، ئەڤ جۆرە ئەرکە دەقێن ئەدەبیدا دهێنە دیتن، کەواتە دەق ل گورەییی ئەڤان ئەرکان کەرستەیێ سەرەکیە، دەقێن داستانێ ژی مینا دەقەکێ ئەدەبی خۆ د ئەڤێ چەندێدا دبینیت.

ناڤونیشانێ ڤەکۆلینێ: ناڤونیشانێ ڤەکۆلینا مە بریتییە ژ: ''شرۆڤەکرنا داستانا فۆلکلۆرییا ''مەمێ ئالان'' ل دویڤ تیۆرا مۆرفۆلۆژیا ڤلادیمیر پرۆپی''.

ئارمانج و گرنگییا ڤەکۆلینێ: ئارمانجا سەرەکییا ئەڤێ ڤەکۆلینێ، گەهشتن یان ڤەدیتنا ئەوان ئەرکێن تیۆرا پرۆپپینە لسەر داستانا فۆلکلۆرییا کوردی، داستانا ''مەمێ ئالان'' وەکو نموونە، گرنگییا ئەڤی بابەتی د هندێیە دایە کو دەقێ داستانی ژی بکەڤنە ل ژێر ڕوناهییا ئەڤێدا و ل گورەیی هەر ئەرکەکێ، ئەو دەقە بهێتە شرۆڤەکرن.

میتۆدا ڤەکۆلینێ: ل گورەی پێکهاتە و سروشتێ ئەڤێ ڤەکۆلینێ، مفا ژ میتۆدا (وەسفی و شرۆڤەکاری) هاتییە وەرگرتن؛ چونکە ئەڤ میتۆدە زێدەتر لگەل سروشتێ ئەڤێ ڤەکۆلینێ دگونجیت.

پرسیارێن ڤەکۆلینێ: ئەو ئەرک ب چ رادەیی د دەقێ ئەڤێ ڤەکۆلینێدا دهێنە دیتن؟ ژمارەیا ئەوان ئەرکان یێن کو د دەقێ ئەڤێ داستانێدا ڕەنگڤەددەن، چەندن؟

گریمانەیێن ڤەکۆلینێ: دهێتە گریمانەکرن کو ئەرکێن پرۆپی لسەر داستانا کوردی بهێنە دیتن، یان ئەو ئەرکێن ئەڤێ لسەر ئەوان شەش جۆرە کارەکتەرێن پرۆپی دهێنە دیتن؛ لسەر داستانا کوردی ژی دهێنە دیتن.

پێکهاتەیا ڤەکۆلینێ: ئەڤ ڤوکۆلینە لسەر دوو پشکان هاتییە دابەشکرن، د پشکا ئێکێدا باسێ فۆلکلۆری، داستانێ ب گشتی هاتییەکرن، هەر د ئەڤێ بەشیدا باسێ تیۆرا پرۆپی هاتییەکرن. د بەشێ دوویێدا، ئەرکێن پرۆپی لسەر داستانا فۆلکلۆرییا "مەمێ ئالان" هاتییە پراکتیزەکرن.

بەشێ ئێکێ: چارچوڤەیێ ئەدەبیاتا فۆلکلۆری و داستان:

چەمک و پێناسە:

ئەدەبیات فۆلکلۆری ژ ئەدەبیاتێن دەستپێکیێن هەر میللەتەکێیە. ئەڤ ئەدەبیاتە مینا ئەدەبیاتا دەستپێکێ، ب گشتی ژ ئەدەبیاتێن ڤەگۆهازتی دهێت، ئانکو ژ دەستەکێ بۆ دەستەکێ هاتییە ڤەگۆهازتن یان دشێن بێژین، ژ نفشەکێ بۆ نفشەکی هاتییە ڤەگۆهازتن. فۆلکلۆر مینا خۆدیکا جڤاکێ سەردەمێ کەڤن دهێت و ڕەنگڤەدانا سەردەمێ خۆ دکەت، ئەڤ ڕەنگڤەدانە ب چەندین جۆرا دهێنەکرن، ئەڤێ چەندێ ژی دبێژنێ جۆرێن ئەدەبیاتا فۆلکلۆری، کو پێکدهێن ژ: (ئەفسانە، داستان، سەرهاتی، چیرۆک، ستران، گۆتێن مەزنان، مامک و حەیرانۆک). ئەدەبیاتا فۆلکلۆر ل سەر ئەڤان جۆران دهێتە پارەڤەکرن، هەر ئێک ژ ئەڤان جۆران، خودان تایبەتمەندیێن خۆنە و ل گورەی ئەوان تایبەتمەندییان، ڕەنگڤەدانا جڤاکی دکەن. (کەمال، ٢٠٢٢، ١١)

ئەدەبیاتا فۆلکلۆری، ب چەند شێوەیان هاتییە پێناسەکرن، هەر نڤیسەر و ڤەکۆلەرەکێ، ل گورەی دیتن و سەربوورا خۆ، فۆلکلۆر دایە ناساندن، هەروەسا ژ بەر ئەوێ چەندێ کو ئەڤ ئەدەبیاتە، ب ئەدەبیاتا دەستپێکی دهێت، لەورا د چەند قۆناغێن مێژوویدا دەربازبوویە، گەلەک پێناسە بۆ ئەدەبیاتا فۆلکلۆری هاتینەکرن. نڤیسەر (سادق بەهائەددین) دبێژیت: ((فۆلکلۆر بێ گومان مەزنترین کەرستێ مللیە ژبۆ هەلشکاڤتن یان ژین و ژیار، دیرۆک و ڕێز و سەروبەرێن مللەتێ پێ دهێنە زانین، دەستنیشانکرن)) (ئامێدی ٢٠٠٢، ٥). فۆلکلۆر وەکو کەرستەیەکێ مەزن بۆ هەر مللەتەکی دهێتە ناسکرن، بۆ ناسکرن یان ڤەدیتنا لایەنێن جودا جودایێن هەر مللەتەکی، دشێن ڤەگەڕێن بۆ تێکستێن جودا جودایێن ئەدەبیاتا فۆلکلۆری، د ئەوان تێکستاندا گەلەک لایەنێن گرێدایی ب جڤاکێ هەر مللەتکێڤە دهێنە نیاسین. (عیزەدین مستەفا ڕەسول) ب ئەڤی شێوەیی پێناسەیا فۆلکلۆری دکەت (فۆلکلۆر کەرستەکێ فروان و دەولەمەندە ژبۆ لێکولینەوەی ژیان، زمان و مێژووی هەموو مللەتێک) (مستەفا، ٢٠١٠، ١٢). ب هەبوونا تێکستێن فۆلکلۆری دشێن ژیان مللەتێن جودا جودایێن جیهانێ بزانین؛ چونکە ئەدەبیات ڕەنگڤەدانا جڤاکی دکەت، ب ئەڤێ چەندێ د ئەوان تێکستاندا لایەنێن جودا جودایێن ژین و ژیارا مللەتی دهێتە زانین. ڤەکۆلەر (ئویکا ئوومۆیلا) ل سال (١٩٧٩) د پەرتووکەکێدا دەربارەی ئەدەبیاتا ئەفریقی، دبێژیت: ((یا ب زەحمەتە کو هیچ قۆناغەکا ژیانێ، کاریگەرییا فۆلکلۆر لسەر نەبیت)) (Olovia , 2015 57). فۆلکلۆر کەرستەیەکێ زیندییە ل دەڤ هەر مللەتەکێ کو کاریگەرییا خۆ لسەر هەر جڤاکی هەیە. هەر تێکستەک فۆلکلۆری دەربڕینێ ژ تشتەکێ یان دشێن بێژین دەربڕینێ ژ لایەنەکێ ژیانێ دکەت، ئەڤ چەندە ژی دبیتە ئەگەرێ هندێ کو تشت بهێنە زانین و ئەو تشتە ژ سەردەمەکی بۆ سەردەمەکی بۆ هەر جڤاکێ، د کاریگەربن و مفایی ژێ ببینن.

ئەدەبیاتا فۆلکلۆری ب هەمی جۆرێن خۆڤە، ڕنگڤەدانا جڤاکی دکەت، ئەڤ چەندە ژی دبیتە ئەگەرێ هندێ، بوهایێ هەر جڤاکێ بهێتە زانین، هەر دیسان تێگەهشتنا هندەک مژاران دەربارەی جڤاکی بزانین و هەلویستێ سەرەدەریێ و ژیان ئەوان ژی بهێتە زانین، ئەڤ چەندە هەمی دبیتە ئەگەر کو بوهایێن کەلتووری، ب ڕێکا بەرهەمێن فۆلکلۆرییێن هەر مللەتەکی، یێن وەک: ئایینی، ڕەوشتی، سیاسی و کۆمەلایەتی بهێنە زانین، ئەڤ زانینە ژی دبیتە ئەگەرێ هندێ کو هەر نڤشەک بهێت مفای ژێ ببینیت، ئەو نڤشە ب ڕێکا ڤەدیتنا تێکسێن فۆلکلۆری یان ڤەخواندنا ئەوان تێکستان ب ڕێکێن جودا جودا، دێ لسەر ژین و ژیارا بووری هەلبیت. ل دویماهیکێ ئەم دشێین بێژین کو ب شێوەیەکێ گشتی ئەدەبیاتا فۆلکلۆری، ڤەگوهێزەرا گەلەک داب و نەریت و بوهایێن جڤاکی یێن هەر مللەتەکێیە، هەر دیسان دبیتە ئەگەرێ هندێ کو تیتالێن کەلتووری، ب ڕێکا تێکستێن فۆلکلۆری بهێنە زانینن، ئەڤ چەندە ژی دبیتە ئەگەرێ هندێ، کو مفا ژ ئەوان بوهایێن کۆمەڵایەتی و دابونەریتێن هەر جڤاکێ بهێتە وەرگرتن.

تێگەهـ و پێناسەیێن داستانێ:

داستان ئێک ژ ژانرێن بەرفرەهێن ئەدەبیاتا فۆلکلۆرییە، گەلەک ژ زانا و نڤیسەرێن کو تایبەت د بوارێ ئەدەبیدا کار دکەن، ئەڤ ژانرە پێناسەکرنیە،. (ئەرستۆ) دەربارەیی داستانێ دبێژیت: (جۆرە هۆزانەکا بهێزە کو زارڤەکرنا کار و کریارێن مەزن دکەت) (ئەمین و ابراهیم، ٢٠٢١، ١٩٩). ئێک ژ تایبەتمەندیێن داستانێ ئەوە کو ب شێوەیەکێ هەلبەستی بهێتە نڤیسین، د ئەڤێ تایبەتمەندییا خۆدا ژانرەکێ بهێزە؛ چونکە ل گورەی ڤەگێرانا هەر داستانەکێ، کۆمەکا ڕویدانێن مەزن بۆ مە ڤەدگوهێزیت، ئەو ڕویدانە ژی ژ زارڤەکرنا کار و کریارێن میللەتەکێ و کۆمەکا کەسانن، د ئەوی میللەتیداییە.

ئەڤ ژانرە ب شێوەیەکێ بەیتی – هەلبەستی دهێتە گۆتن، د ئەڤی ژانریدا باسێ بابەتێ مێژوو، قارەمانی و ئەڤینی دهێتەکرن. نڤیسەر (John Miles foley) د پێشەکییا پەرتووکا (Ancient Epic) دبێژیت: ((ب ڕێکا داستانێ مرۆڤ تەماشەی جهەکی، دەمەکی بکەت، هەروەسا داستانێ ڕۆلێ سەرەکی د کۆمەلگەهێن کەڤندا هەبوویە، داستان کەڤن هەردەم دناڤا تشتاندا بوو، ئەرکێن مێژووی سیاسی کەلتووری ب خۆڤە دیتیە)) (John ,2005,1). داستانێ د هەر قۆناغەکا ژیانێدا، ڕۆل هەبوویە و ڕەنگڤەدانا دەم و ژیانا بووری کرییە، کو کۆمەکا بوویەران ب خۆڤە دگریت، ئەو بوویەرە ژی دناڤ جڤاکێدا سەرهلدانە و جۆراجۆرن ڕەنگە سیاسی، مێژوویی و جڤاکی بن. ئەدەبیاتا فۆلکلۆری ب گشتی د قۆناغەکا نەخویندەواریدا سەرهلدایە، ئەو ئەدەبیاتا ژ ناخ و هزرێن جڤاکێن نەخویندەواردا سەرهلدایە، ئەدەبیاتا فۆلکلۆری ب هەمی ژانرێن خۆڤە، ب هزرا سەردەمێن مرۆڤێن بەرێ دهێت، باسێ ڕویدانێن دەمێ بووری یێن کو ب سەرێ میللەتێ هاتین دکەت، ئەو هزرە ل گورەی سەردەم و کاودانێن ئەوان دروستبوونە، پاشی ئەو هزرە بووینە ئەفسانە، چیرۆک و داستان (Meterowar.2016,26). هەلبەت داستانێ (د سەردەمێ کەڤندا هەمان ئەرکێ ڕۆمانێ یێ نوکە هەبوویە، کارلێکا کۆمەلایەتی/گۆڕانکار. کو دەرئەنجامێن ڕاستەوخو لسەر کەلتوورێ زارەکی هەبوویە، بوویە ئەگەرێ هندێ، چەند ژانرەک ژ کۆکا داستانێ دەرکەڤن و داستان ب باپیرێ ئەوان بهێتە ناسکرن) (Recai 2022, 242) .

داستان مینا ژانرەکێ ئەدەبی، رەنگڤەدانا جڤاکی ب شێوەیێ هەلبەستی دکەت، هەر بوویەرکا دناڤا جڤاکیدا بهێتە ڕویدان، ب تایبەتی یێن مێژوویی و دلداری، دبنە بابەت ژ بۆ داستانێ و ب شێوەیەکێ ئەدەبی، ئەوێ چەندێ ڤەدگێریت. ب بۆچوونا گەلەک ڤەکۆلەران، ڕومان وەکو ژانرەکێ داستانێ ژ دستانێ دورستبوویە و درێژەپێدانا داستانێیە؛ چونکە ڕۆمان ب هەمان شێوەیێ داستانێ و ل گورەی سەردەمێ خۆ کو هەر ڕویدانەکا دناڤا جڤاکدا پەیدابیت د ڕۆمانێدا دهێتە ڕەنگڤەدان، هەر وەکو فەیلەسوفێ ئەلمانی هیگل دبێژیت (**ڕومان دستانا جڤاکیا برجوازیا هەڤچەرخە**) لێ تنێ جیاوزایا ڕومان لگەل داستان ئەوە کو ڕومان ب شێوەیێ پەخشانی دهێتە نڤیسن. داستان وەکو ژانرەکێ ئەدەبیاتا فۆلکلۆری، د خۆیەتیا خودا خودان ڕویدانێن بەرفرەهە و کۆمەکا ڕویدانێن جۆراجۆ یێن دەربارە مێژوویا هەر میللەتەکی بۆ مە ڤەدگوهێزیت. هەر ڕویدانەکا بهێتە ڤەگێران، دەربڕینێ ژ جڤاک و سەردەمێ خۆ دکەت، د داستانێدا ب شێوەیەکی ئەدەبی و هونەری داڕشتیدا دهێتە

ڤەگێڕان، ژبەر ئەڤێ چەندێ دبێژن داستان، ب فۆرمەکێ مەزنێ ئەدەبێ زارەکێ دهێتە ناسکرن. ئەڤ ژانرە مێژوویا میللەتێ دەربارەیی نەهامەتی، نەخۆشی و خۆشێن هەر میللەتەی ڤەدگوهێزیت، نموونەیا داستانا "کەلا دمدم" کو باسێ مێژوویا بەرخۆدانا میللەتێ کورد ل ئەوی سەردەمی دکەت، یان داستانا "مەمێ ئالان"، ئەڤ داستانە ژیان یان کریارێن دوو کەسێن ئەڤیندارێ مە ڤەدگوهێزیت. ب شێوەیەکێ گشتی داستان ئێک ژ ئەوان ژانرانە، یێن کو بوویەرێن جوداجودا یێن ژینو ژیارا هەر میللەتەکێ ب پەیڤێن داڕشتی و ب هونەرەکێ جوان ڤەدگێڕیت کو سەرنجا خوینەری رادکێشیت، ڤەدگوهێزیت. **(حاجی، ٢٠٢٨، ١٠٠)**

جۆرێن داستانێ:

ڤەکۆلەر و نڤیسەران ئەڤ چەندە خۆیا کرییە کو داستان، ب شێوەیەکێ گشتی ل دەستپێکا خۆ ب داستانێن دەستپێکی یان دشێین بێژین، یێن زارەکی و یێن کلاسیکی. داستانێن زارەکی ئەو جۆرە داستانن یێن ژ ناڤخۆیا میللەتەکی دیاردبن، ئەڤ جۆر داستانە بێ نڤیسەرن، هەروەسا دیارن کو میللەت ب گشتی خودانێ ئەوێ داستانێیە. هەروەسا داستانێن کلاسیک ژی، ئەو جۆرە داستانەنە یێن کو ژ لایێ نڤیسەریڤە دهێنە نڤیسین، نڤیسیەر ب شێوەیەکێ هونەری و پەیڤێن داڕشتی، ئەڤی جۆرێ داستانێ ڤەدهینیت، کو چێدبیت مژارا ئەوێ بابەتەکی مێژووی یان قارەمانەکێ مێژوویی بیت و بۆ نڤیسەری ببیتە بابەتی و نڤیسەر ب شارەزاییا خۆ، ئەوی بابەتی ب شێوەیەکێ ئەدەبی ڤەگێڕیت. (سعداوی، ٢٠٠٩، ٣٠). ب شێوەیەکێ گشتی ئەڤێن ل خوارێ، گرنگترین جۆرێن داستانا کوردی دهێنە هژمارتن:

1. داستانا قارەمانێ:

ئەڤ جۆرە، ئێک ژ جۆرێن داستانێ یێن بەرفرەهە، کو قارەمان رۆلەکێ بەرچاڤ د ئەو داستانێدا دگێڕیت. قارەمانێ داستانێ پرانییا جاران، هەر کەسێن دناڤا جڤاکیدانە. ئەو قارەمانە ب کار و کریارێن خۆ یێن بالکێش و سەیر دبنە قارەمان، لێ دبیت قارەمانێ داستانا میللەتەکی ژ میللەتەکێ دیتر یێ جودا بیت، د داستانێن کوردیدا وەسا دیار دبیت کو (میللەتێ کورد ب ئازایەتی و قارەمانییێ دهێتە نیاسین؛ چونکە گەلەک بۆ دەمەکێ درێژ خەبات کرییە و قوربانی ژی دایە، ئەڤ چەندە ژی سیفەتێن بەردەوامێن میللەتێ کورد بوویە) (قاسم، خەلیل، ٢٠٢٠، ١٨٤). هەر وەک یا خویا، هەر قارەمانەکێ نەتەوەیی، خەباتەک دیر و درێژ ژ بۆ میللەتی خۆ کرییە تا کو ئازاد ببیت، هەلبەت ئەو خەباتە بوویە ئەگەرێ هندێ کو قارەمانێن چەلەنگ، دناڤا هەر میللەتەکێدا دیار ببن و ببنە قارەمان و هێمایێن داستانێن گەلێ خۆ. هەر ئێک ژ داستانێن "گلگامش" و "ئیلیادا و ئودیسە"، ب دوو ژ کەڤنترین داستانێن جیهانێ دهێنە هەژمارتن، ئەڤ هەردوو داستانە گوزارشتێ ژ سەرکردە و پاشایێن گەلێ خۆ دکەن، ناڤەرۆکا هەردوو داستانان، ئەو هەردوو دبنە قارەمانێ داستانێ و ب ئەگەرێ لێهاتن و چەلەنگیا خۆ، لگەل کەسێن بەرامبەر سەردکەڤن و بەرەڤ دەستکەڤتیێن مەزنڤە دچن، بۆ نموونە گلگامش بەرەڤ دەرمانێ یان ئەکسیرا نەمرییێڤە دچیت. (ملکە،

بوعلام، ۲۰۱۹، ٤٥٨،٤٥٩) ئێک ژ نموونەیێن داستانێن ب ناڤودەنگێن قارەمانیێن کوردان، داستانا ''کەلا دمدم''ە کو د ئەوێ داستانێدا، قارەمانی و خۆڕاگرییا ئەوان بۆ پاراستنا مللەتی یا دیارە کو قارمانێ داستانێ، پێکولا پاراستن خۆ و مللەتی ژ دوژمنێ دکەت.

2 . داستانا دلداری:

داستانا دلداری ئێک ژ ئەوان جۆرە داستانانە، یێن کو ب شێوەیەکێ حەزژێکرن دناڤبەرا کەسێن ڤیان بۆ هەڤدوو هەبیت. ئەڤ پرۆسێسا ڤیانا دناڤبەرا کەساندا، دبیتە بابەتێ داستانێ و ب شێوەیەکێ ئەدەبی و هونەری، ئەو بابەتە دهێتە دەرڕپین و ڤەگێڕان. د داستانا دلداریدا سەرەڕای ڤەگێڕانا بابەتێ دلدارییا دناڤبەرا دوو کەساندا، چەند مژارێن مینا دیارکرنا دابونەریت و کەلتورێن مللەتی پێڤە دیارە یان وێنەکێ جڤاکییێ هەر مللەتەکێ دناڤا داستانا دلداریدا دیارە (رەشید۲۰۲۳، ١٩). نموونە ژ بۆ ئەڤێ چەندێ داستانا "مەمێ ئالان" یا کو کەرستەیێ پراکتیکییێ ئەڤێ ڤەکۆلینێیە، کو د ئەڤێ داستانێدا دابو نەریتن کوردان پێڤە دیارن. ئەڤ نموونە ئەوێ چەندێ دیار دکەت، ئێک ژ دابونەریتن کوردان، ئەوا کو خزم و مالا خۆ ژ کارێن خراب دپارێزیت. هەر د ئەڤێ بیاڤیدا نڤیسەر (عزەدین مستەفا رەسول) دبێژێت ((لە پال سۆز، هەست، خۆشەویستی، وەفاداری و ڕاستگۆی جۆرێک لە ئازایەتی و فیداکاریش دەردەخەن)) (ڕسول، ١٩٧٠،٤٤). ئەڤ گۆتنە دیار دکەت کو ئەو بابەتێ دناڤا داستانا دلداریدا خویا دبیت، کو بریتییە ژ ڤیان، هەست و سوز...هتد، یا مرۆڤان لگەل ئێک، نیشانەکا دیتر یا کو کارەکتەرێن د ناڤ ئەوێ داستانێدا دیار دبیت، ئەو ژی ئازایەتی و فیداکارییە، ئەگەر ئەم تەماشەی داستانا "مەمێ ئالان" بکەین، دێ بۆ مە ئاشکرا بیت کو مەمێ ئالان بۆ ئەڤینا خۆ کەسەکێ ئازایە و هەروەسا ژی یێ ئازایە بۆ پارێزگاریکرنێ ژ ڤیانا خۆ؛ چونکە مەمێ ئالان بەرەڤ جهەکێ دویر دچیت، تاکو حەزکرییا خۆ ببینیت، ئەڤ چەندە ژی وەسا بۆ مە دیار دکەت کو مەمێ ئالان، کەسەکێ ئازا و فیداکارە.

ئەرکێن تیۆرا مۆرفۆلۆژییا ڤلادیمیر پرۆپی:

پرۆپ ئێک ژ ئەوان ڕەخنەگرانە، یێن کو پشتبەستنێ لسەر کەلواشەیێ دەقی دکەت، کەواتە دەق بۆ ئەڤێ تیۆرێ یێ گرنگە. پرۆپ، وەسا دیار دکەت کو ئەوی (وەسفکرنا چیرۆکێ ل دویف بەشە پێکهێنەرێن چیرۆکێ و پەیوەندییا بەشە پێکهێنەرێن لگەل ئێک و ب گشت چیرۆکێڤە دکەت) (Propp, 1968, 19). ل گورەی ئەڤێ دیتنا پرۆپی دیار دبیت، کو دەق بتنێ بۆ ئەوی یێ گرنگە، گرنگییێ ب لایەنێن دەرەکی یێن مینا مێژوو و ژیاننامەیا نڤیسەری نادەت، بتنێ ئەو گرنگییێ ب پێکهاتەیا دەقی ددەت، هەر دەقەک کۆمەکا پێکهاتییەیان ب خۆڤە دگریت، ئەو پێکهاتەیە ب گشتی دکەڤنە ل ژێر چارچووڤەیێ ئەرک و یاسایێن پرۆپیڤە. پرۆپی ل سالا **(١٩٢٧)** پەرتووکە ب ناڤێ (morphology of the folktale) نڤیسی و د ئەوێ پەرتووکێدا، کۆمەکا ئەرکان کو ژمارا ئەوان ۳۱ ئەرک بوون، لسەر چەند چیڤانۆکێن ڕووسی پراکتیککرن، ئەڤ ئەرک دانەپال کارەکتەرێن دەقی، ئانکو دشێین

بێژین کو ئەو ئەرکە ئەرکە ژ لایێ کارەکتەرێن هەر دەقەکێڤە دهێنە ئەنجامدان.هەلبەت ئەڤ کارەکتەرێن ئەڤان ئەرکان بشێوەکێ جوداجواد ئەنجام ددەن، کەواتە مەرج نینە بتنێ ئێک ئەرک ژ لایێ کارەکتەرێڤە بهێتە ئەنجامدان، ڕەنگە هەر کارەکتەرەک ژ ئەوان، دوو ئەرک یان زێدەتری ئەوان ئەنجامبدەن (Duran, 2019,20). نوکە ژی دێ ئەوان هەر (٣١) ئەرکان دەینە ناساندن، یێن کو تیۆرا مۆرفۆلۆژییا پرۆپی لسەر ئەوانا هاتییە ئاڤاکرن:

1. ئەرکێ دویربوونێ، دویرکەڤتنێ:

(پرۆپ)ی ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ پیتا (β) دەستنیشانکرییە، کو دەرپرینێ ژ دویربوونا ئەندامەکێ خێزانێ دکەت، ئەڤ ئەرکە ژی ب شێوەیێن جۆراوجۆر دهێت:

1. دەربارەیی ئەنجامدانا کاری،
2. مرنا کارەکتەران یان ئەندامەکێ خێزانێ.
3. دەربارەیی گەنجانە. گەلەک جاران گەنج دویردکەڤن، دچنە سەرەدان و گەشت یان ماسیگرتنێ و... هتد (Propp, 1968, 26).

2. ئەرکێ قەدەغەکرنێ:

پرۆپی ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (γ) دەستنیشانکرییە، کو پێکدهێت ژ هشیارکرنا قارەمانی ژبۆ کارەکی، یان قارەمانی ئاگەهدار دکەت کو خۆ، ژ ئەڤان کاروکریاران دویربێخیت (بروب، ١٩٨٦، ٨٣-٨٤).

3. ئەرکێ لادانێ یان قەدەغەشکێنییێ:

(پرۆپ)ی ئەڤ ئەرکە ژی، ب هێمایێ (δ) دەستنیشانکرییە. ئەڤ ئەرکە ب واتایا پشتگوهـ هاڤێتنا هشیارکرن و ڕێزگرتنێیە؛ کەواتە کارەکتەر پێگرییێ ب ئامۆژگارییان ناکەت، ئەڤ چەندە ژی دبیتە لادان و قەدەغەشکێنێ (خيرة، ٢٠١٨، ١٧).

4. ئەرکێ دویڤچوونێ:

ئەڤ ئەرکە ژی ب هێمایێ (ء) دەستنیشانکرییە، مەرەم پێ ئەوە کو کارەکتەرێ خرابکار، بزاڤا ڤەدیتنا تشتەکی بکەت، کو پەیوەندی ب کارەکتەرەکێ سەرەکیڤە هەبیت (propp 1968,28.

5. ئەرکێ وەرگرتنا پێزانینان:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (ع) دەستنیشانکرییە، د ئەڤی ئەرکیدا قەهرەمانێ خراب، ب کۆمکرنا پێزانینان لسەر قەهرەمانێ سەرەکی یان زانینا ئەوی تشتێ حەز لێ هەی، ڕادبیت (Propp,1968,29).

6. ئەرکێ فێلبازی و خاپاندنێ:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (η) دەستنیشانکرییە، مەرەم ژ ئەڤی ئەرکی پێرابوونا کارەکتەرێ خرابکار، ب بکارهینانا ڕێکێن ڕازیکرنێ بۆ خاپاندنا کارەکتەرێ سەرەکییە (قوراری، ٢٠١٣، ٣٧).

7. ئەرکێ هەڤسوزییێ (کەڤتنا ب داڤ و خەفکان):

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (θ) دەستنیشانکرییە کو مەرەم ژێ، کەڤتنا کارەکتەرێ سەرەکییە یان قوربانیبوونا ئەوی ب داڤ و خەفکێن کارەکتەرێ خرابکارە. ئەڤ چەندە ب ڕازیبوونا کارەکتەرێ سەرەکییە، کو کارەکتەرێ خرابکار بەرامبەری ئەوی ئەنجامددەت (Propp, 1968, 30).

8. ئەرکێ کرێتکرنێ (زیان پێگەهاندنێ):

(پرۆپ)ی ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ پیتا (A) دەستنیشانکرییە، مەرەم ژ ئەڤی ئەرکی ئەو کو مرۆڤێ خرابکار، زیانێ بگەهینتە کارەکتەرێ سەرەکی، یان ئەندامەکێ خێزانا ئەوی (propp, 1968, 31).

9. ئەرکێ ناڤبەینکاری یان ناڤبژیڤانییێ:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (B) دەستنیشانکرییە، مەرەم پێ داخوازی یان خواستن یان ژی، فەرمانان ژ بۆ کارەکتەرییە، ئەڤ ژی بۆ هندێیە کو کارەکتەرێ سەرەکی ڕێکێ ل کارێن خراب بگریت، د ئەڤی ئەرکیدا داخوازییا هەوارهاتنێ ژ کارەکتەری دکەت، کارەکتەر ئەڤی کاری ئەنجامددەت (بروب، ١٩٨٩، ٩٦-٩٩).

10. ئەرکێ کریارا هەڤدژ:

(پرۆپ)ی ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (C) دەستنیشاکرییە، ئەڤ ئەرکە ب واتایا ڕازیبوونا کارەکتەری ب ئەنجامدانا بزاڤەکێ یان پریارا ئەوی بزاڤێ دهێت، کەواتە ئینیەتا کریارێ بەری ئەنجامدانا ڕویدانێ دهێت، ئانکو کارەکتەر پریارێ ددەت کارێ هەڤدژ ئەنجام بدەت. (بروب، ١٩٨٩، ١٠٠).

11. ئەرکێ چوونێ:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (↑) دەستنیشانکرییە، د ئەڤی ئەرکیدا کارەکتەرێ سەرەکێ ژ مالێ یان باژێری دەردکەڤیت، ئەڤ ئەرکە ژ ئەرکێ دویرکەڤتنێ یێ جیاوازە؛ چونکە (پرۆپ) دبێژیت: کارەکتەر د ئەڤی ئەرکیدا یێ جودایە ژ ئەرکێ دویرکەڤتنێ. ئارمانجا قارەمانی د هەردوو ئەرکاندا ژئێکجودایە، ئەڤ ئەرکە بتنێ ژ لایێ کارەکتەرێ سەرەکیڤە دهێتە ئەنجامدان، ئانکو چ ئەندامێن دی یێن خێزانێ، ئەڤی ئەرکی ئەنجام نادەن. (بروب، ١٩٨٩، ٩٩-١٠٠).

12. ئەركێ پەخشێنەر (تاقیكرن) :

(پرۆپ)ی ئەڤ ئەركە ب هێمایێ (D) دەستنیشانكرییە، د ئەڤی ئەركیدا كارەكتەر ژ لایێ كەسەكێ پەخشێنەرڤە دهێتە تاقیكرن، د چەندین پەڤچوون و ئالۆزیێن جودا جودادا دەرباس دبیت، (بروب، ١٩٨٩، ٩٩)،

13. ئەركێ كارڤەدانا كارەكتەری:

ئەڤ ئەركە ب هێمایا (E) دەستنیشانكرییە، ئەڤ ئەركە ب واتایا كارڤەدانا كارەكتەرێ سەرەكی بەرامبەر كارەكتەرێن دیترە، ئەڤجا چ ئەڤ كارڤەدانا یێن ئەرینی یان نەرینی بن (بروب، ١٩٨٩، ١٠٤-١٠٥).

14. ئەركێ وەگرتنا ئامیرێ جادووگەر:

ئەڤ ئەركە ب هێمایێ (F) دەستنیشانكرییە، مەبەست ژ ئەڤی ئەركی ئەوە كو كارەكتەر چەند ئامیرەكێن جادوویی وەردگریت، ئەڤ چەندە ژی ژ بۆ هندێیە كو ئەڤ ئامیرە یان كەرەستەیە ژ بۆ گەهشتن ب ئارمانجا كارەكتەرییە و هاریكارییا ئەوی بكەت. ئەڤ كەرەستە ژی جۆراجۆرن، ڕەنگە تشتەكێ گەهاندنێ بیت، یان گوهۆڕینا شێوەیێ مرۆڤی بیت، یان هەبوونا زانیارییان لسەر تشتەكی بیت (بروب، ١٩٨٩، ١٠٥-١٠٨).

15. ئەركێ ڤەگۆهاستنێ:

ئەڤ ئەركە ب هێمایێ (G) دەستنیشانكرییە، واتە ڤەگۆهاستنا كارەكتەری بۆ جهێ مەرەمێ. كارەكتەر ژ بۆ ئەنجامدانا كارێ خۆ یان گەهشتن ب ئارمانجێ، بۆ هندەك جهان دهێتە ڤەگۆهاستن. ئەوێ ڤەگۆهاستنێ پێدڤی ب تشتەكی هەیە، لەوڕا ئەڤ ئەركێ ڤەگۆهاستنێ ب ڕێكێن جیاواز دهێتە ئەنجامدان، وەكو جادووگەر، مرۆڤ، سروشت (بروب، ١٩٨٩، ١١٤-١١٥).

16. ئەركێ شەڕی:

ئەڤ ئەركە ب هێمایێ (H) دەستنیشانكرییە، مەبەست ژ ئەڤی ئەركی هەڤڕكییا كارەكتەرێ سەرەكی لگەل كارەكتەرێ خرابكارە. كارەكتەرێ سەرەكی د هندەك ڕەوش و بارودۆخاندا شەڕی لگەل كارەكتەرێ خراب دكەت، پشتی ماندیبوونەكا زۆر و هەبوونا هندەك كەرەستەیان، كارەكتەرێ سەرەكی سەردكەڤیت (خیرة، ٢٠١٣، ٢١-٢٢).

17. ئەركێ نیشانێ:

(پرۆپ)ی ئەڤ ئەركە ب هێمایێ (J) دەستنیشانكرییە، كارەكتەرێ سەرەكی ژ دەرئەنجامێ هەبوونا چەند نیشانەیەكان دهێتە ناسكرن. ئەڤ ئەركە شێوەیێن جۆراجۆر دهێت - ئاماژەیە

بۆ دروستبوونا نیشانەکێ لسەر لەشێ قارەمانی، بۆ نموونە: برین.یان قارەمان گوستیلەکێ یان دەستمالەکێ ب دەستخۆڤە بینیت. (پروب، ۱۹۹٦، ٦۹).

18. ئەرکێ سەرکەڤتنێ:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (I) دەستنیشانکرییە، کارەکتەرێ سەرەکی بەردەوام هەولا سەرکەڤتنێ بەرامبەری کارەکتەرێ شەڕەنگێز و خرابکار ددەت. د ئەڤی ئەرکیدا، ڕویدانێن چیرۆکێ زێدەتر گەشەیێ دکەن و هەڤڕکی د ناڤبەرا کارەکتەرێ سەرەکی و یێ خرابکاردا، سەرهلددەت (بروب، ۱۹۹٦، ٦۹-۷۰).

19. ئەرکێ چارەسەرکرنا خرابکارییان یان کرێتکرنێ:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (K) دەستنیشانکرییە، د ئەڤی ئەرکیدا کارەکتەرێ سەرەکی ل دویف چەندین رێکێن جیاواز و پێدڤی، هەولا چارەسەرکرنا چەند کێماسی و خرابکارییان ددەت، ئەڤ چەندێ ب شێوەیێن جوداجودا دهێتەکر (بروب، ۱۹۹٦، ۷۰).

20. ئەرکێ ڤەگەڕیانێ:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (↓) دەستنیشانکرییە، ئەڤ ئەرکە واتایا ڤەگەڕیانا کارەکتەری ژ بۆ ناڤمال یان گوندێ خۆیە. ئەڤ چەندە ژی پشتی چاککرنا کرێتکرن و ب دەستڤەهینانا تشتێ پێدڤی یان ئارمانجێیە (خيرة، ۲۰۱۳، ۲۲).

21. ئەرکێ دویڤەکەڤتنێ یان چاڤدێرییێ:

ئەڤ ئەرکە ژی ب هێمایێ (Pr) دەستنیشانکرییە، د ئەڤی ئەرکیدا کارەکتەرێ خرابکار ب پەی کارەکتەرێ سەرەکی دکەڤیت، پێکۆلا ئازاردانا ئەوی دکەت (بروپ، ۱۹۹٦، ۷۳).

22. ئەرکێ هەوارهاتنێ یان قورتالبوونێ:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ(Rs) دەستنیشانکرییە، کارەکتەرێ سەرەکی ژ لایێ کارەکتەرێ خرابڤە، تووشی چەندین ڕویدانان و کریاران دبیت، ژبەر ئەڤێ چەندێ ژی، کارەکتەرێ سەرەکی پێدڤی ب هاریکارییێ هەیە، تاکو قورتال ببیت. (بروب، ۱۹۹٦، ۷۵-۷۵).

23. ئەرکێ گەهشتنێ:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (o) دەستنیشانکرییە، مەرەم ژ ئەڤی ئەرکی ئەوە کو کارەکتەرێ سەرەکی ب شێوەیەکێ نەپەنی، ئانکو ب دزیڤە ڤەگەڕیتە مال یان گوندێ خۆ، یان ژی چێدبیت ب شێوەیەکێ نەناسیاری خۆ بدەتە دیارکرن، (بروب، ۱۹۸٦، ۷٦-۷۷).

24. ئەرکێ کارەکتەرێ درەوین:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (L) دەستنیشانکرییە، ئەڤ ئەرکە ب واتایا هندێ دهێت کو کارەکتەرێ سەختە، جهێ کارەکتەرێ سەرەکی بگریت (خیرة، ٢٠١٣، ٣٥).

25. ئەرکێ کارێ قورس:

ئەڤ ئەرکە ژی ب هێمایێ (M) دەستنیشانکرییە، ئەڤ ئەرکە ئێک ژ ئەرکێن گرنگێن چیرۆکێنە، د ئەڤی ئەرکیدا کارەکێ قورس دکەڤیتە بەرسینگێ کارەکتەرێ سەرەکی، کو پێدڤییە ئەوی کاری ئەنجام بدەت (Propp, 1968, 60).

26. ئەرکێ بجهئینانا کارێ قورس:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (N) دەستنیشانکرییە، ئەڤ ئەرکە ب واتایا سەرکەڤتنا کارەکتەرێ سەرەکی و بنکەڤتنا کارەکتەرێ، خرابکار دهێتە جێبەجێکرن. ئەڤ سەرکەڤتنە ژ ئەنجامێ ئەنجامدانا کارێن قورسە (بروب، ١٩٨٩، ١٣١-١٣٢).

27. ئەرکێ ناسکرنێ:

(پرۆپ)ی ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (Q) دەستنیشانکرییە، مەرەم ژ ئەڤی ئەرکی، ناسکرنا کارەکتەرێ سەرەکییە ب رێکا ئەنجامدانا کارێن قورس، یان هەبوونا نیشانەکێ لسەر لەشێ کارەکتەرێ سەرەکی، هەر دیسان کارەکتەر ب (گوستیلک و جلوبەرگان) ژی دهێتە نیاسین (بروب، ١٩٨٩، ١٣٢).

28. ئەرکێ ڤەدیتنێ (دیاربووونا کارەکتەرێ سەختە یان خرابکار):

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ(Ex) دەستنیشانکرییە، ئەڤ ئەرکە ب واتایا ناسکرنا کارەکتەرێ سەختەیێ خرابکارە. ئەڤ ناسکرنە ژی ب شێوەیێن ژێکجودا دهێتە ئەنجامدان، بۆ نموونە: کارەکتەرێ سەرەکی، سەرکەڤتنێن مەزن ب دستخۆڤەدهینیت (خیرة، ٢٠١٣، ٢٤).

29. ئەرکێ دیاربوونێ (شێوەیێ نوویێ کارەکتەری):

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ (T) دەستنیشانکرییە، ئەڤ ئەرکە ژ ئەنجامێ کارەکێ سروشتی یان جادوویەکێیە، کو کارەکتەر ب سیمایەکێ دیتر دیار دبیت (بروب، ١٩٨٩، ١٣٣-١٣٤).

30. ئەرکێ هەڤژینییێ:

ئەڤ ئەرکە ب هێمایێ(W) دەستنیشانکرییە، ئەڤ ئەرکە ژ ئەرکێن دوویماهیکێیە. د ئەڤی ئەرکیدا کارەکتەرێ سەرەکی دهێتە خەلاتکرن، وەکو پێکئینانا ژیانا هەڤژینییێ لگەل کچا پاشایەکێ (بروب، ١٩٩٦، ٨١).

پشکا دوویێ:

شرۆڤەکرنا داستانا فۆلکلۆرییا "مەمێ ئالان" ل دویڤ تیۆرا مۆرفۆلۆژییا ڤلادیمیر پرۆپی:

د ئەڤێ پشکا پراکتیکیدا، ژ بۆ سەلماندنا هەبوون و ڕەنگڤەدانا ئەرکێن تیۆرا مۆرفۆلۆژییا پرۆپی، دێ ئەوان ئەرکێن پرۆپی لسەر دەقێ فۆلکلۆریێ مەمێ ئالان دەینە دیارکرنا، هەر دیسان هەر ئەرکەک ژ ئەوان، دێ ل گورەی پێدڤییاتییا ئەوی ئەرکی، چەند شرۆڤەکرنەکان لسەر کەین، مەرج نینە هەمی ئەرک بهێنە دیتن، ژبەر ئەڤێ چەندێ دێ لگورەی پێدڤییاتی و ڤەدیتنا ئەوان ئەرکان و ل گوەری هەر ئەرکەکێ، شرۆڤەکرنا ئەوی ئەرکی د ئەوی دەقیدا کەین، هەروەسا ژی هەر ئەرکەکێ بهێتە دیتن، دێ نموونەیەکێ بۆ سەلماندنا هەبوونا ئەرکێن ئەڤێ تیۆرێ، د ئەڤێ داستا فۆلکلۆریدا بەرچاڤ کەین.

1. ئەرکێ دویرکەڤتنێ:

ئەڤ ئەرکە ئێکەم ئەرکە د تیۆرا پرۆپیدا. ئەڤ ئەرکە د داستانا مەمێ ئالاندا چەند جارەکان ژلایێ کارەکتەرێن ئەوی دەقیڤە هاتییە دیتن. ئێکەم جار ئەڤ ئەرکە ژ لایێ میریڤە دهێتە ئەنجاندان، نموونە: **((عەلی بەگ ئو ئەلماس بەگ سباهی عیدا قوربانە رایشتن دارێ ئەربا ناو خەلیلانە ئول خو کرە جلێ دەرویشانە ژ باژێرێ مەخرەب دەرکەتن، بەرێ خوە ددان چۆلا کەربەلانە))** (نیزامی،١٣٨٥، ٢٩٦). ئەڤە ئێکەم ئەرکێ پرۆپیە کو د ئەڤی دەقیدا دهێتە دیتن، د ئەڤی ئەرکیدا دوو کارەکتەر پێکڤە، ئەڤێ کریارا دەرکەڤتنێ ئەنجامددەن، مەبەست ژ ئەڤ کریارا دەرکەڤتنێ ئەوە کو هەردوو کارەکتەر، ژبۆ ئەنجامدانا کارەکی بەرەڤ جهەکێ کو دبێژنێ کەربەلا، دچن.

ئەڤ کریارا دەرکەڤتنێ گەلەک جاران ژ لایێ کارەکتەرێن جۆراجۆرێن ئەڤی دەقیڤە دهێتە ئەنجامدان، نموونە: **((هەر سێ برا رونشتن، دلێ بۆ شەوتی و... هتد. هەر سێ برا ڕابوونە ژ خوە مەشیانە، بەری خودانە قەسرێ و قوناخێ گرانە))** (نیزامی، ١٣٨٥، ٢٩٧-٢٩٨) ئەڤ هەرسێ کارەکتەرێن ئەڤی دەقی، دبنە حاکم میرێن دەڤەرا خۆ، بەلێ دڤێت حاکم یێ گوهدار بیت ژبۆ مللەتێ خۆ، ڕەنگە هەر کارەساتەکی یان کریرەکا خراب بهێتە ئەنجامدا دڤێت، ئەو چارەسەر بکەن، ژبەر ئەڤێ چەندێ هەر سێ برا ل هەڤ کۆمدبن و بڕیارێ ددەن، ئەرکێ دەرکەڤتنێ ئەنجامبدەن، ئەڤ ئەرکێ دەرکەڤتنێ بۆ هندێیە کو ئەوان دڤێت چارەسەرەیەکێ ژبۆ ئەوێ گرفتا بۆ پەیدابیوویی ببینن.

مەمۆ کارەکتەرێ سەرەکی یێ ئەڤی دەقی دهێت، کار دچیت مەیدانا ئەڤی کارەکتەری و ئەو ب باشی دیار دبیت، مەمۆ ئێکەم ئەرکێ دەکەرڤتنێ ئەنجامددەت نموونە: **((مەمۆ داکەت حەوشێ و چوو کەندالانێ بەحرێ تەڤی گەلەک خورتانە دیت کو تەڤی تورەڤان پر مەرییان دەستێ خۆ ئاڤێتە بنێ تورانە))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٠١) ئەڤ دەرکەتنەن دبیتە ئێکەم ئەرکێ ئەڤێ ێ کو لسەر کارەکتەرێ سەرەکی دهێتە ئەنجامدان، مەرەم ژ ئەنجامدانا ئەڤی کریارێ ژ لایێ مەمۆی ڤە بۆ هندێە کو ئەژ وی وەکو هەمی خەلکێ باژێریی تنێ کارێ و کریارا تورڤانی ب چاڤێ خۆ ببینیت.

((هەبون سێ قیزێن پاشاییێ پەریانە، ناڤێ خۆشکا مەزن، تاڤبانویە، ناڤێ خۆشکا ناڤین هەیڤ بانو، سێربانو بچوکا خایننگانەم ڕوژەکێ دەرکەتن چون سەر کانیا گولانە.. کەتنە ناڤ حەوزان)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٠٥)

ئێک ژ کریارێن دیتر یێن ئەرکێ دویرکەڤتنێ ژ لایێ سێ کارەکتەرێن کچڤە دهێتە ئەنجامدان. ئەرڤ هەر سێ کارەکتەرە سێ خووشکن، دبنە کچێن پەرییان، کچێن پەرییان ژی مینا پەریان ڕەنگە د جوانن، ژبەر ئەڤێ چەندێ ئەو یێن حەز ژ خۆکرینە، ژبەر ئەڤێ چەندێ ئەوان حەزا دەرکەڤتن و بووراندنا دەمی هەبوویە، هەر سێ پێکڤە ئەرکێ دەرکەڤتنێ ئەنجامددەن و بەرەڤ کانییا گوندی دڤێن ، ئەو ل وێرێ دەمێ خۆش پێکڤە دبوورینن.

((هەر سێ قیزان خۆ ئاڤێتە باژێرێ جزیرا بۆتانە، دا دیرا زیەنێ داکەتنە دەڤێ پەنچەرا و کولکانە نهێرین کو زینێ راکەتیە د ناڤا نڤینانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٠٦) ئەرکێ دویرکەڤتنێ ژ لایێ کارەکتەرانڤە بەردەوامە، ئەڤ ئەرکە دووبارە ژ لایێ هەر سێ کارەکتەرێن کچڤە دهێتە ئەنجامدان، ئەڤان هەر سێ کارەکتەران، ب ڕێکا ئالاڤەکێ سحری ڤیایە کارەکێ ئەنجامبدەن، ژبەر ئەڤێ چەندێ ئەو بڕیارێ ددەن ژ باژێرێ مەغرب دەرکەڤن و بەرەڤ جزیرا بۆتانڤە بچن، مەرەم ژ ئەڤێ دەرکەڤتنێ ژی ئەو کو ئەوان ڤیا کو مەمۆی و زینێ ل هەڤ ئاشنا بکەن، ل دووماهیێ ئەو شیان ئەوی کاری ئەنجامبدەن و مەمۆی و زینێ ب ئەڤی کاری، کەتینە دەردێ ئەڤینێ ڕویدانێ ئەڤی دەقی زێدەتر گەشە دکەن.

((هەر کەس سواربوو، حەسەن، چەکۆ، قەرتاچدین و مەمی ڤا ژی کەتن ناڤا وان، دەما سواربوونێ، میر تاژدین چاڤێن قورچ کرن ل بەکۆیی شەیتانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٦٥) ئەڤ ئەرک ب شێوەیەکێ کۆم دهێنە ئەنجامدان، د ئەڤی ئەرکیدا میرێ جزیرا بۆتان فەرمانێ دکەت، هەمی کەس خۆ بەرهەڤبکەن و بەرەڤ مەیدانا شەڕی چن، ژبەر ئەڤێ چەندێ هەمی پێکڤە ئەڤی کاری ئەنجامددەن و بەرەڤ جهێ شەڕیڤە بچن، مەمۆ ژی د ئەڤی ئەرکیدا یێ بەشدارە؛ چونکە مەمۆ وەکو کەسەک مێهڤان ل جزیرا بۆتان بوویە، بەکۆی دڤیا خرابکارییان بەرامبەر ئەنجامد بدەت، ژبەر ئەڤێ چەندێ مەمۆ ب نەچاریڤە، ژ جزیرا بوتا دەردکەڤیت.

2. ئەرکێ قەدەغەکرنێ:

ئەڤ ئەرکە د ئەڤی دەقیدا ل ئەو دەمی دهێت، وەختێ کارەکتەرێن دیتر پێکولا دکەن مەمۆی پارێزن یان دشێین بێژین، ب ڕێکا ئامۆژگارییێن خۆ ژبۆ مەمۆی، پێکولان دکەن کو مەمۆ ژ کاروکریار و کەسێن خراب دویر بکەڤیت، نموونە: **((من دڤێت لتە بکەم چەند شیرەتانە، مەمۆی گۆتێ: ببێ لسەر سەرێ من هەردوو چاڤانە، کالۆی گۆتێ گاڤا داری جزیرا بۆتانە، شەت یێ پەحنە و مەزنە لسەر نینن کەلەک و دارێ گەمیانە، ژ ئالیێ دن رادبە دومانە، کەلیشو دانی قیزا بەکۆ شەیتانە، دخازە تە بخاپینە بناڤێ زینا زێدانە، لێ تو باوەر**

مەکە ئەو قیزا بەکۆیێ ئەوانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٣٣) ئەڤ ئێک ژ ئەوان کارەکتەرێن ئەڤێ دەقییە کو ئەو ب هندەک ئاموژگاریان دیار دبیتن، ئەڤ کارەکتەر ڕێکا درست نیشانی مەمۆی ددەت و دبێژتێ خۆ ژ ئەڤی کارێ خراب یان بێژین کارێ قەدەغەکری بدە پاش، ئەو وەسا بۆ مەمۆی دیار دکەت کوو ئەگەر ئەو خۆ ژ ئەوێ کارەکتەرا خرابکار دیرنەکەت، یان ئەگەر گوهدارییا ئەوێ نەکەت، دێ تووشی خرابکار و کارێ قەدەغەکری بیت، ژبەر ئەڤێ چەندێ بۆ مەمۆی دیار دبیت کو دڤێت ئەو یێ هوشیاری ئەوێ کارەکتەرێن خرابکار ببیت.

3. ئەرکێ دویڤچوونێ:

کچکا بەکۆی ئێک ژ کارەکتەرێن ئەڤی دەقییە، ئەڤ کارەکتەرە کریارا دویڤچوونێ لگەل کارەکتەرێ سەرەکی مەمۆی دکەت، نموونە: **((مەمۆی دەنگەکێ بانی زینێ، قیزان بەکۆ ئاوان کر، گۆ لێ لێ خووشکێ دلێ من لیانە سێ جار لیانە، ئەز یێ غەریبم، نزانم رێ یان دەریانە! خوە دێ حەبینا، بهورێ فەلاتێ جزیرێ کیژانە... زینێ قیزا بەکۆی ئاوان دەنگەکی بان دکرێ دگۆ: خەریبو، ئەز ب قوربانو، ڕۆ حەلاتیە، ژ مال خودایێ ژ دوورێ....))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٣٥) کچا بەکۆی کارەکتەرەک خرابکارە، ئەوێ ئێکەم جار مەمۆ دیت، ژبەر ئەڤێ چەندێ ئەوێ دڤیا هندەک تشتا ژ مەمۆی بزانیت، مەمۆی هندەک تشێن خۆ راستەوخۆ بۆ کچا بەکۆی گۆتن، ئەڤ چەندە ژی دبیتە ئەگەرێ هندێ کو ئەو هندەک تشتان ژ مەمۆی بزانیت و دیڤچوونا ئەوی بکەت، بەلێ پشتی ئەوێ چەندێ مەمۆ، مەرەما کچا بەکۆی زانیت و دبێژیتێ من زانی تو کچا بەکۆی.

((گاڤا مەم ل پێش خوە دیت، د پەنچەرانە، ئێدی خوە ژبیرکر لبەر ژن و کەچان... مەم دنهێری ل رەفی ژن قیزانە... مەم چ دنهێری؟ کول هەمبەر وەی سەکنیە خوەدییا خەونا شەڤانە.... چەکۆ ئەڤ تشتێن هان د پاش مەمی ڤاگش ددین ب چاڤانا.. نەما غیرەت هشت کو خوە راگرە، ئەو هین زێدەتر ببینە ژ هەر دیبانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٩٩-٤٠٠) مەمۆ سەرەدانا جزیرا بۆتانە دکەت، دەمێ کو مەمۆ دگەهیتە جزیرا بۆتان، ل مالا سێ برا دبیتە مێهڤان، ئەڤ هەر سێ برایان دڤێت بزانن کانێ ئەڤ کییە و بۆ چ مەرەم هاتییە، چەکۆ برایەک ژ ئەوانە، پێکولان دکەت دویڤچوونا مەمۆی بکەت، ئەوی ب ئەڤێ چەندێ ڕادبیت تاکو دووماهکیێ ئەو بابەتێ مەمۆی دزانیت کو دلێ وی کەڤتیە دەزگرتییا ئەوی، ئەڤ چەندە ل دەستپێکێ بۆ ئەوی یا نەخۆش بوو، ئەم دشێین بێژن چەکۆ وەکو کارەکتەرک خرابکار ژی بەرامبەر مەمۆی رادبیت، لێ پشتی بووراندنا دەمی، چەکۆ ب ئەوێ چەندێ ڕازی دبیت و دبنە کەسێن هاریکار بۆ مەمۆی.

4. ئەرکێ وەرگرتنا زانیارییان:

زانیاری ئێک ژ ئەوان ڕێکانە یێن کو هندەک پێزانینان دەربارەی کارەکتەرێن سەرەکی ژبۆ کارەکتەرێن خربکار یان کارەکتەرێن دیتر بزانین، نموونە: **((چەکۆ گۆت: بلا ڕحەت بە دلێ**

حەمی کەسان و باڤ قیزانە، دلێ مێهڤانێ زینێ، دستگرتی و قالاندایا من یا سێ سالانە، ئەم ب دەستێ خوە کەتینە گولا خوینێ، نەما ژی ب دەرتێن جارەکێ تێ گەریانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٢٠١-٢٠٢) ئەڤە ئێک ژ ئەوان پێزانینانە یێن کو بۆ کارەکتەرێن دیتر، دەربارەی مەمۆی دیار دبیتن، ئەڤ زانیارییە ئێک ئەگەرێن زێدەتر ڤەلڤینا ڕویدانان بوویە؛ چونکە ئەڤ زانیارییە دبیتە ئەگەر هندێ کو چەند کریارێن دیتر، ژ لایێ کارەکتەرێن دیترڤە بهێنە ئەنجامدان.

((قیزا بەکۆی، خاتوون، مە بهیستیە مەم، پادشاهێ کوردانە، د عەمرێ خوە دا نەکەتیە تەنگاڤیا، جانێ وی نازکە مینا پەرێ گولانە، د ڤان ڕۆژاناندا گەلەک نەخوەش بوویە ژ قەهران)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٥٠٧). کارەکتەرێن دژبەر ب چەند ڕێکان، زانیارییان دەربارەی کارەکتەرێ سەرەکی دزان، ل ڤێرێ کچا بەکۆی کارەکتەرەک خرابکارە و زانیارییان دەربارەیی مەمۆی دزانیت، ئەڤ زانیارییە ژی دبنە ئەگەر هندێ کو ئەو زینێ ڕازیبکەت تاکو بشێت بچیتە دەڤ مەمۆی، زانینا زانیارییان ئێک ژ ئەوان ڕێکانە، یێن کو هەردەم پێکولا ئازاردانا کارەکتەرێ سەرەکی پێ بهێتەکرن، ئەڤ زانیارییە بوویە ئەگەر کو مەمۆ تووشی نەخۆشیان ببیت.

5. ئەرکێ خاپاندنێ، فێلبازی:

کارەکتەرێن سەرەکی ژ لایێ کارەکتەرێن خرابکارڤە دهێتە خاپاندن، ئەڤ چەند ژی ب هندەک ڕێکان دهێتە ئەنجامدان، بۆ نموونە: **((قیزا بەکۆی دیت مەم دەرباس بوو ژ ئاڤێ وێ هەرە باژێری خوە کر ژ جلانە.. هی مەم نێزیک نەبووی بانگ کر، گۆت. لاو حەشاشو شەڕاب خۆرە تویێ دینی، ئەز ل جهێ خوە ڕوونشتیمە، تو وەری ناموسامن خەراب بکی بهەتکینی ڤێ پیسە یێ بسەرێ مندا بینی!))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٣٨) کچا بەکۆ ب شارەزاییا خۆ یا خاپاندنێ، ڤییایە مەمۆی بخاپینیت، ئەوێ پێکولکرن کو تشتەکێ بۆ مەمی پەیدا بکەت، یان شێن بێژین دڤیا مەمۆ سەردابیت و تووشی گرفتنان بکە، ئەڤ چەندە ژی بۆ هندێیە بوویە کو ئەو دڤیا ب ڕێکەکێ خۆ بگەهینیتە مەمۆی، پشتی ئەڤێ چەندێ، مەمۆ ب شارازییا خۆ، خۆ ژ ئەوێ کەسا خرابکار دپارێزیت. کچا بەکۆی هەردەما ڤیاییە فێلبازیان ل مەمۆ و زینێ بکەت، ئەڤجارە ئەوێ ڤیاییە فێلبازیێ ل زینێ بکەت، نموونە: **((قیزا بەکۆی ئەز هاتمە ب مزگینیەکێ ژ بونا دەردێ دلانە، گاڤا ژ زینێ ڕا گۆت، ئەڤ چ خەبەردانا دزانە.. ...دەڤێ خوە ڤەکر ب شور گۆتنان، وەکە بابێ خۆ یێ شەیتنا، گۆت خاتون سەر من و بەکۆ شەیتان تەڤ قوربانە، من بهیست کو تو دیسا کەتیە شینانە، من دەردێ تە فەهم کر، ئەز رابووم گەریام دەرمانە، من دەر مانێ تە چارەکر))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٥٠٤) کچا بەکۆی کچەکا فێلبازە، زینێ باش ئەڤێ چەندێ نزانیت، ژبەر ئەڤێ چەندێ کچا بەکۆ پێکولان دکەت تاکو بشێت فێلبازیان ل زینێ بکەت، زینێ گەلەک جاران گوهدارییا کچا بەکۆی دکر، ئەوێ ئەڤ چەندە ب دەرفەت دزانی تاکو فێلبازییان ل زینێ بکەت، د ئەنجادا ئەو زینێ دخاپینیت و فێلبازییان ل زینێ دکەت.

6. ئەرکێ هەڤسوزیێ، داڤ و خەفک:

کارەکتەرێن سەرەکی دکەڤنە داڤێن هەڤسوزی و خەفکان، ئەڤ چەندە ژی ژ لایێ کارەکتەرێ خرابکارڤە دهێتە ئەنجامدان، نموونە: **((زین رابوو هەردوو چاڤێن ڤیزا بەکۆی راموسان، گۆت: ئەگەر خودێ دەستێ من بگەهینە بەر دەڤێ من ئەزێ ڤەت ژبیرناکم چێ و ڤەنجی کەسان، هنار دەست داگرت و چاڤ بەردانە ئێڤاری حەیا کو هەر جەم مەمێ ئالانە، پشتی کو ڤیزا بەکۆ ئەو تەڤدیر دانی، ڤەگەری چوو مالا باڤێ خوەیێ شەیتانە))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٥٠٦) کچا بەکۆی ئێک ژ کارەکتەرێن خرابکارە، ژبۆ هەردوو کارەکتەرێن سەرەکی دهێت، ب هەمی ڕەنگان پێکولان دکەت کو کارەکتەرێن سەرەکی بێشینیت، ل ڤێرێ کچا بەکۆ وەکو کەسەک خزمەتکار ل ناڤا مالا زینێ کار دکەت و وەکو هەڤالەکێیە بۆ زینێ باوەریێ پێدکەت، لێ د بەرامبەردا کچا بەکۆی، هندەک ڕێکا بکاردهینیت تاکو زینێ تووشی کارێن خراب بکەت، کچا بەکۆی ب گۆتنا چەند ئاخڤتنەکا زینێ دئێخیتە خەفکان، زینێ باوەرییێ پێ دئینت، ئەو کارێ کچا بەکۆی دبێژیتە زینێ، زینێ دکەت و د ئەنجامدا، دبیتە ئەگەرێ مرنا مەمۆی.

کارەکتەرێ خرابکار ب هندەک ڕێکان مەمۆی دئێخیتە داڤان، بۆ نموونە: **((بەکۆ کەنی، بلا مەم هەر شوینا میری و میر ل شونا وی روونت... بەکۆ رابو دەڤێ خوە ڤەکر گۆتە جڤاتێ دڤێت برجا مە برجەکێ کەڤنار بە، نەڤشنە، عەجێب لێنە، مەمۆی ب حەمدی خوە، سەرێ خوە راکر دیوێرە فەدکر، چاڤێ دلدایێ کەتە چاڤێن دلداری، ئاقل سەری دا، هێش دک رابو، دەستێن موی د سەر تەختێ شەترنجێ دچوون دهاتن... میری شەش دەست ژ مەمۆی برن))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٤٩٦) مەم یارییا شەترنجێ لگەل میری دکەت و ل دەستپێکێ سەر دکەڤیت، لێ پشتی بووریان دەمی، کارەکتەرێ خرابکار پێکولا دکەت مەمی بێخیتە داڤان یان خەفکەکێ ل ڤێرێ بەکۆ رێکەکێ دبنینت و مەمۆی د ئێخیتە خەفکەکێ، مەمۆی ژ جهێ ئەوی رادکەت و بەرامبەردا ئەو زینێ د هینیتە بەرامبەرم ئەوی واتا ئەم شێن بێژین بەکۆ ئەڤی تشتی ب دەرفەت دبنیت، دەمێ کو مەمۆ زینێ دبنیت ئاگەهی ژ یاریێ نامینیت، ئەڤ چەندە ژ دبێتە ئەگەر هندێ کو مەمۆبکەڤیتە داڤان و د یارییێدا سەرنەکەڤیت.

7. ئەرکێ کرێتکرنێ و زیان پێگەهاندنێ:

دەربارەیی ئەڤی ئەرکێ و ڕەنگڤەدانا ئەوی د ئەڤێ داستانێدا، دێ ژ ئەڤێ نموونەیێ دەستپێکەین: **((مەم و شەڤێ د زندانێ دا راکەت، حەتا سبێ حەتا ئەڤ، تم دفکری ل بێ بەختیا میر ئەزین و مەمۆیێ شەیتانە))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٤٩٩) مەمێ ئالان ژ لایێ کارەکتەرێن خرابکارڤە تووشی ئەرکێ زیانێ دبیتن، ئەڤ چەندە ژی یا ب پلان بوو، بەکۆی ئەڤ پلان داڕێتبوو، ژبەر ئەڤێ چەندێ مەمۆ ژ ئەگەرێ سزادانێ دکەڤیتە زیندانێدا، ئەڤە ژی دبیتە ئەگەرێ هندێ کو نەخۆشییا ببینیت و بەرەڤ هندەک زیانێن دیترڤە بچیت. **((مە د زاندانێدا ما سێ ڕۆژانە نەکەس ژیرا ئاڤ دبر ئو نەژی پاریک نانە، نە نڤین هەبوو، نەژی**

پارچەکی تەختانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٥٠٢). مەمێ د زیندانێدا گەلەک نەخۆشی دیتن، دەمێ دەستپێکێ کەڤتیە د زیندانێدا، پێنگاڤ پێنگاڤ ئەو بەرڤ هندەک زیانێن دیترچوو، ئەڤ چەندە بوویە ئەگەرێ هندێ کو خۆ بهێلتە بێ خوارن، د ئەڤی دەمیدا زیان پێگەهاندن دگەهیتە گۆپیتکا نەخۆشییێ؛ چونکە پشتی هنگێ ب ئەگەرێ پێدانا هنارەکێ، ئەو بەرەڤ مرنێڤە دچیت.

8. ئەرکێ چوونێ:

ل ڤێرێ ژی ل دویف نموونەیا: **((مەم ئەم ڕازیبوونە کو تو هەری جزیرا بۆتانە.. ژ من را داگرە حەقیبەک ژ پارانە بشدینە ل تەرکیا کوریێ بەحرێ ..حەیوان دچو مینا برۆسا کو داتێ ژ عەزمانە.. ل وی بای دچوون هەیا شەڤ دگەهیشتە وەختا نمێژا یاسیانە))** (نیزامی، ١٩٨٥ ٣٢٤-٣٣١) ئەرکێ چوونێ دبیتە ئێکەم ئەرکێ چوونا کارەکتەرێ سەرەکی، هەر دیسان ئەڤ ئەرکە دبیتە ئەگەرێ دروستبوونا چەندێن ڕویدانێن دیتر، د ئەڤێ چوونێدا مەمۆ ب حەز و ڤیانا خۆ چوو، ئەوی مەرەم ب ئەڤێ چەندێ هەبوو، کو مەبەستا سەرەکی ژی ب دەستڤەهینانا زینێ بوویە، ژبەر هندێ ئەو بەرەڤ جزیرا بۆتانڤە دچیت. **((مەم سوار کرن مینا پادشانە، مەم فەتلیا سەر هەرسێ برانەم گۆت برانو نانێ خوە لمن حەلال کن، بخاترا وە سێ برانە.. دەرکەت ژ جزیرێ کەتە پێ شوپا، کەچکانە مینا نێچیرڤانە.. مەمی بالا خوە دایە وان گشتکانە دیت زینێ ب تەنێ هیزار ئاڤێتە و ب دەرکەتیە ژ ناڤ قیزانە))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٤١٩،-٤٢٠-٤٢٣) پشتی کو مەمێ ئالان د چوونا خۆ یا دەستپێکیدا گەهشتی جزیرا بۆتان، تووشی هندەک ڕویدانا بوون، هندەک کەس ناسکرن، کو ئەو کەسە بوونە هاریکار بۆ ئەوی. مەمێ ئالان د چوونا خۆ یا دوویێدا ژی مەرەمەک پێ هەبوویە، دووبارە دڤیا بگەهیتە زینێ، ژبەر ئەڤێ چەندێ ئەو بەرەڤ جهێ زینێڤە دچیت.

((برا میری داتە دەستور و فەرمانە، تو دکاری ڤەگەری هەر مالانە.. هەما پهێت پەیت گرێدا بۆزێ رەوانە، بەرێ خوە دا مالا میر ئەزین، کوشکێ زینێ هێلا ژنانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٤٦١). مەمێ ئالان ب پلان، لگەل میری و هەر سێ برایان بەرەڤ مەیدانا شەڕیڤە دچن، مەم بێی حەزا خۆ بەرەڤ ئەوێ مەیدانێڤە دچیت، ژبەر ئەڤێ چەندێ دەمێ دگەهنە مەیدانێ، مەمێ دڤێت دووبارە ڤەگەڕیتە جزیرێ، ئەو ب ڕێکەکێ پێکولان دکەت بچیت، د ئەنجامدا ئەو ب حەزا خۆ، ئەرکێ چوونێ ئەنجامددەت و بەرەڤ مالا زینێڤە دچیت. **((هەما بوو ئێڤار، زینێ، جلێن خۆ دانین و لخوە کر جلێن جاریانە، کر پاشلا خوە هنارا قیزا بە کویێ ئاوانە... بەرێ خوە دا هێلا ندانێ، د مەشیا.. بەرێ خوە دایێ کو د بنێ وێدا روونشتیە مەمێ ئالانە))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٥٠٩) زینێ وەکو کارەکتەرا سەرەکی، پشتی کو مەمۆ هاتی دەڤ و ئێکودوو دیتی، ئێدی زێدتر نەشیا بێ ئێکدوو بژین، مەمۆ بۆ دەمەکێ دیار نامینیت، ژبەر ئەڤێ چەندێ زینێ دڤێت بچیت دەڤ ئەوی، ئەوێ پێکول دکرن، د ئەنجامدا زینێ دچیتە دەڤ مەمۆی، ئەڤێ چوونێ ژی ئارمانجەک هەبوو، کو ئارمانج ژێ ئەو بوو، بگەهیتە مەمۆی.

9. ئەرکێ پەخشێنەر، تاقیکرن:

نموونەیا ئەڤی ئەرکی: ((چاو کالان ژ مە رە دگۆتن، بەحرێدا جەناوەرک هەیە، مینا هەسپانە.. مەم ئەمر دا بەگلی سەرداری خۆرتانە، ڤی حەیوانی بین تێخن پاش دوازدە ئودانە...عەمەر بەگ هات وی جهی، ڤەکر دەرێ هەر حەفت ئودانە، رابو کەتە هوندری دەستێ خوە ئاڤێتە بژیانە، عەمەر گازی مەمێ کر گۆت خارزا وەرە سوار بە ب ئزنا خودانە، مەم چوو سوار بوو، ل پشتا بۆزێ رەوانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٠٢-٣٠٣) کارەکتەرێ سەرەکی مەمۆ، ژبۆ ئەنجامدانا کار و کریارێن خۆ، پێدڤی ب هندەک کەسان هەیە، ئەو کەسە دبنە پەخشێنەر بۆ مەمۆی، ئێک ژ کارەکتەرێن هاریکار ب ناڤێ عەمەر بەگ، ب ئەڤی ڕۆلی ڕادبیت، ئەو کەسە ب شیانا خۆ هەسپەکی ئامادە دکەت و ل دویڤدا ئەوی هەسپی ددەتە مەمۆی، ئەڤ کارێ پەخشێنەر دبیتە ئەگەر هندێ کو مەمۆ، کارێن خۆ بلەزتر ئەنجام بدەت.

10. ئەرکێ وەرگرتنا ئامیرێ جادووی:

هەبوونا ئەرکێ ئامیر یان ئالاڤ و هەۆارێن جادوویی د ئەڤێ داستانێدا، د ئەڤێ نموونەیێدا بەرجەستە دبیت: ((چاو کالان ژ مە رە دگۆتن، بە بەحرێدا جەناوەرک هەیە، مینا هەسپانە.. مەم ئەمر دا بەگلی سەرداری خۆرتانە، ڤی حەیوانی بین تێخن پاش دوازدە ئودانە... عەمەر بەگ هات وی جهی، ڤەکر دەرێ هەر حەفت ئودانە، رابوو کەتە هوندری دەستێ خوە ئاڤێتە بژیانە، عەمەر گازی مەمێ کر گۆت خارزا وەرە سوار بە ب ئزنا خودانە، مەم چوو سوار بوو، ل پشتا بۆزێ رەوانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٠٢-٣٠٣) کەرستەیێ جادوویی ئێک ژ ئەوان کەرستانە کو کارەکتەرێ سەرەکی کارێ خۆ پێ ئەنجام بدەت، کەرەستەیێ مەمۆی، گیانەوەرەکە کو ئەو ژی هەسپە، ئەڤی هەسپی هێزەکا جادوویی هەبوو، ئەڤ هەسپە ببوو یێ مەمۆی، مەمۆ ب ئەوی شیا د دەمەکێ کورتدا، بگەهیتە جزیرا بۆتان: ((ژ من را داگرە حەقیبەک ژ پارانە، بشدینە ل تەرکیا کوریێ بەحرێ.. حەیوان دچوو مینا برۆسا کو دانێ ژ عەزمانە.. ل وی بای دچوون هەیا شەڤ دگەهیشتە وەختا نمێژا یا سبانە)) (نیزامی، ١٩٨٥٣٣٠-٣٣١) مەمێ ئالان ب هاریکاریا ئەڤی گیانەوەرێ جادوویی، شیا گەلەک بلەز بگەهیتە ئەوی جهی کو ئەوێ دڤێت؛ چونکە مەمۆی دڤیا ژ مەغربی بەرڤ جزیرا بۆتانڤە بچیت، ئەڤ گیانەوەرە بوویە ئەگەر کو ئەو بلەزتر و دەمەکێ گەلەک کورتتر، بەرەڤ ئارمانجێڤە بچیت.

11. ئەرکێ ڤەگۆهازتنێ:

نموونەیا ئەڤی ئەرکی: ((ژ من را داگرە حەقیبەک ژ پارانە بشدینە ل تەرکیا کوریێ بەحرێ ..حەیوان دچو مینا برۆسا کو داتێ ژ عەزمانە.. ل وی بای دچوون هەیا شەڤ دگەهیشتە وەختا نمێژا یا سبانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٢٤-٣٣٠) مەمێ ئالان ژبۆ ئەنجامدا کار و کریارێن

خۆ و ڤەگۆهازتنا ئەوی، پێدڤی ئالاڤەکێ ڤەگۆهازتێیە، ئالاڤێ ڤەگۆهازتنا ئەوی هەسپە، مەمۆی هەسپەکێ خودان هێزەکا جادووی هەبوو، ئەوی ب ئەوی هەسپێ، ڤەگۆهازتنا خۆ ژ جهەک بۆ جهەکی ئەنجامددا. ((**هەسپێ کالو وەکە ئیش جن و پەریانە. ب ڤێ چۆنێ برین رێا شەش مەهان ب پازدە ڕۆژ و پازدە سەڤانە**)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٣٣). هەر دەما مەمۆی ڤیابا بەرەڤ جهەکێ چووبا و پێدڤی ب ئالاڤەکێ بووایە، ئالاڤێ ڤەگۆهازتنا ئەوی هەسپ بوو، هەسپی ئەوی خۆدان هێزەکا جادوویی و ب شێوەیەکێ بلەز بەرەڤ ئەوێ ئارمانجێ و ئەوی جهیڤە دهاتە دچوو.

12. ئەرکێ شەڕی:

((**میر گۆتە مەمێ مێڤانێ من یێ گران و هێژانە، ئیرو ئەم بلەیزن هیزم ب شەڕتانە، ئەڤ شەترەنجە کەرمکە روونە پێش مقابل، شەڕت من ئەڤ یەکە سڤکە.. .. مەمۆی گۆتێ لسەر سەرا ئەزبەنی هەر چی ئەمر و فەرامانا میرێ بۆتانە.. رابوو هاتە روونشتە بەر شەترەنجێ**)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٤٩٥) شەڕ ب ڕێک شێوازێن جۆراجۆر دناڤبەرا مەمۆی کارەکتەرێن بەرامبەردا دهێتە ئەنجامدان، مەمۆ ب رێکا یارییێ شەڕی ئەنجام ددەت. هەردوو پێکڤە چەندین جاران یارییێ دکەن، ئەڤ یارییە درست شێوازێ شەڕی دناڤدا دیارە؛ چونکە دەمێ کو هەر ئێک ژ ئەوان د یارییێدا بدۆڕینیت، دێ هێتە سزادان و د ئەنجامدا مەمۆ، ژ ئەنجامێ دۆڕاندنێ هاتە سزادان.

13. ئەرکێ نیشانێ:

((**ب هەڤرا گوهارتن قاشێ گوستیرانە، لسەر یا مەمێ نڤیسیە مەمێ ئالانە، لسەر یا زینێ نڤیسیە قیزا والیێ جزیرا بۆتان زینا زیدانە**)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣١٨) نیشانەیا هەردوو کارەکتەرێن سەرەکی، ل دەمێ دیتنا هەردوو کارەکتەران، گوستیرن کو دبیتە نیشانە ژبۆ ئەوان، ئەو هەردوو ب ڕێکا ئەوان گوستیران، چەندین کریار و کاران ئەنجامددەن، ئەڤ چەندە ژی بۆ هندێ زڤریت کو ئەو هەردوو، ب نیشانەیا گوستیرێ چیرۆکا ئەڤینا خۆ دنیاسن. ((**ب من کۆمە ب هەڤرا گوهارتنە گوستیرێن پەریانە، دەستێ خۆ ئاڤێتە گوسترێ، ئو لێ نهێری کو لسەر قاشێ وێ هاتییە نڤیسان، مەمێ ئالان پادشایێ کوردانە**)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣١٩). هەر د ئەڤێ نموونەیێدا دیار دبیت کو نیشانەیا هەردوو کارەکتەران گوستیرە، دەمێ کو مەمێ بەرەڤ باژێرێ جزیرا بۆتانڤە دچیت، ئەوی ب ئەوێ گوستیرە بۆ کەسێن بەرامبەر، ب تایبەتی زینێ دهێتە نیاسین؛ چونکە مەمۆ ل دەستپێکا خۆ، ب کەسەک غەریب دهێتە ناسکرن، ژ دیارکرنا ئەوێ نیشانەیێ مەمۆ باش دهێتە ناسکرن. ((**لاو نەمان شەڤا چونی گوهارتن گوستیرێن تلیانە، ل دەستێ خۆ نهێری کو راستە نە دەرەوانە**)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٣١) ئەڤە ژی نیشانەیە ژی ژ بۆ هندێیە کو هەردوو کارەکتەر، پێ بهێنە نیاسین، کو ئەو ژی گوستیرە.

14. ئەرکێ سەرکەڤتنێ:

((مەم لەهیزفانەکێ زۆربوو، لێ میرێ نەدزانی... مەم پەی میری برن سێ دەست)) (نیزامی ١٩٨٥، ٤٩٥) شەڕ یان کریارا دژبەر دناڤبەر کارەکتەرێ سەرەکی و کارەکتەرێ دژبەردا، ب چەند شێوەیان دهێتە ئەنجامدان، مەمۆ و کارەکتەرێ دژبەر کو دبیتە میرێ جزیرا بۆتان، کریارا خۆ یا شەڕی، ب ئەنجامدانا یارییا شەترنجێ ئەنجامددەن. د ئەڤێ یارییێدا، مەمۆی ب شەهرەزاییا خۆ شیا، چەند دەستەکێن یارییێ ژ میری ببەت، ئەڤ چەندە ژی دهێتە هەژمارتن وەکو کریارەکا سەرکەڤتنێ بۆ مەمۆیی.

15. ئەرکێ هەوارهاتنێ، قورتالبوون:

((هەما بوو ئێڤار، زینێ جلێن خوە دانین. ل خوە کر کراسێ جاریانە، کر پاشلا خوە هنارا کو دابوو قیزا بەکۆی ئاوانە.. بەرێ خوە دا هێلا زیندانێ و د مەشیانە.. هاتە دەڤێ زیندانێ بەرێ خوە دایێ بنێ وێ دا روونشتیە مەمێ ئالانە.. ها ژتە ڤێ هنارێ بگرە بخوە هەتا ژتە را چێکم خوارنەکێ گرانە دو قات)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٥٠٨-٥٠٩٥١٠) کارەکتەرێ سەرەکی مەمۆ ژبۆ ئەنجامدانا هەر کارەکێ، یان قورتالبونێ ژ دەستێ کارەکتەرێن خرابکار، پێدڤی ب کەسەکێیە کو ل هەوارا ئەوی بهێت، کارەکتەرێ سەرەکی زینێ ئێک ژ ئەوان کارەکتەرانە کو ڤیایە کو ل هەوارا مەمۆی بچیت، ئەوێ ب چەند ڕێکەکان خۆ ئامادەکر و ل هەوارا مەمۆی چوو.

16. ئەرکێ کارێ قورس:

((ئەگەر ئەم نەهێلن کو مەم هەرە بازارێ جزیرا بۆتانە، دیسا خیرا وی نینە ژبۆنا مە هەر چار کو کمانە، وێ رۆژ برۆژ بحلە، مینا بەنیشتێ سەر کوکێ دارانە... ئەم رازی بوون تو هەرێ جزیرا بۆتانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٢٩) مەمۆ ژبۆ ئەنجامدانا کار و کریارێن خۆ، کارێن گران قورس ئەنجام ددت. ئێک ژ کارێن ئەوی یێن قورس ئەو بوو کو دەمێ بڕیارا چوونا خۆ بۆ جزیرا بۆتان ددەت، ئەڤە ئێک ژ کارێن قورسە کو مەمۆ بەرەڤ ئەوێ ئارمانجێ یان دشێین بێژین ژبۆ دیتنا مەعشووقا چوویە. **((دەڤێ خوە دابوو بەر گوهیانە ئەو بهەڤرا کەتبون سحبەتا پرە گرانە، ئەگەر بازارا ب سەر هەڤ دا هاتبا، دەنگێ تو تشتی نەدهاتە وانە))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٤٧٣) دەمێ کو مەمۆ گەهشتییە بازێرێ جزیرا بۆتان، ئەوی دڤیا زینێ بینیت، زینێ ژی کچا میرێ جزیرا بۆتایە، ژبەر ئەڤێ چەندێ کارەکێ قورسە کو مەمۆ ئەوێ هەردەم ببینیت، لێ د ئەنجامدا مەمۆ بڕیارێ ددەت کو بەرەڤ مالا زینێڤە بچیت و زینێ دبینیت.

17. ئەرکێ بجهئیانا کارێ قورس:

((مەمێ دیت کو ئیش یێ درێژ، شین و گری خوەدا عەزمانە، زەنگویەک د دو ئاڤێیتە کێلە کێن بۆزێ رەوانە، هەڤالێ رۆژا گرانە... حەیوان دچو مینا بەسکا کو داتێ ژ عەزمانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٢٤-٣٣٠) دەمێ کو مەمۆی بڕیارا ئەنجامدانا کارێ قورس دایی، ئەوی ل دویڤ ئەوێ بڕیارێ ئەرکێ ب جهئینانا کارێ قورس ئەنجامدا، ئەوژی دەمێ کو بەرەڤ

جزیرا بۆتانڤە چوویە، ئەو کارە کارەکێ قورسە ژبۆ مەمۆی؛ چونکە جزیرا بۆتان باژێرەکێ دویرە و چەند سال و هەیڤ پێدڤێن هەتا کو بگەهیت ئەوی جهی، ژبەر ئەڤێ چەندێ ئەڤ چەندە، ب کارە قورس دهێتە ل قەلەمدان. **((کەتبوون سحبەت گرانە... ئەز رابم زینێ بکە خەوان خویانە، کو ئەز نە رابم ل پێش میر ئەزین، بێ ئەدەبیەکا گرانە... رەنگێ میر ئەزین بوویە مینا ڕەنگێ جەلاتێ مێرانە))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٤٧٣) ئێک ژ کریارێن قورسە کو مەمۆ پێڕابووی.

18. ئەرکێ ناسکرنا کارەکتەرێ سەختە:

((مەم نهێری کولێ نابە تو دەرمانە، گۆت ئەز دزانم تو قیزا بەکۆیی، باڤێ تە مفسد و شەیتانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٣٧٣) مەمۆی ب ڕێکا کەسەکی کو ئاموزگاری لێ کربوون، شیایە کارەکتەرا سەختە بنیاست، کارەکتەرا سەختە کچا بەکۆیە، ئەڤێ کچێ ڤیایە مەمۆی سەردابیەت لێ مەمۆی ئەو ناسکر، ئەوێ نەشیا ب پیلانێن خۆ مەمۆی بێخیتە خەفکان. **((میر ئەزین مێهڤانێ مە ئاڤێتە زندانە، بگۆتنا بەکۆیی ئاوانە))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٥١٧) **((ڤا ئێشێ مەمی من نەدکر، ئەز خاپاندم بەکۆیێ ئاوانە))** (نیزامی، ١٩٨٥، ٥٢٥) د ئەڤان هەردوو نموونەیێن سەریدا هاتین، دیار دبیت کو بەکۆیی ل دەستپێکێ پیلان بۆ مەمۆی دانابوون، د ئەوان پیلاندا مەمۆ کەڤتبوو چەند د ڕەوشێن نەخۆشیدا، بەلێ پشتی بوورینا دەمی، کارەکتەرێن سەختە بەکۆ و کچا ئەوی، دهێتە نیاسین.

19. ئەرکێ سزادانێ:

((ڕێ کو بەکۆی بکوژە، ئەزێ چاڤێ وی تێر بکەم ژ زێر و پەرانە...باخچەڤانی مجرفا خوە گرت و چوویەک داوەشاندە سەرێ بەکۆیێ ئاوانە، سەرێ بەکۆ قەلشی، خوین پێدا رێژ بوو... ل ور کوشت جەندەکی وی بر، ئاڤێتە نەوالانە)) (نیزامی، ١٩٨٥، ٥٢٤-٥٢٥) پشتی کو مەمۆی ب کارێن خۆ یێن سەختە شیا هندەک زیانان بگەهینیتە مەمۆی، ب بوورینا دەمی ئەڤ کارەکتەرێ سەختە دهێتە نیاسین، دەمێ کو کارەکتەرێ سەختە هاتینە دیارکرن، دڤێت کو ئەو کارەکتەر بهێتە سزادان، بەکۆ وەکو کارەکتەرێ سەختە، ژ لایێ میرێ جزیرا بۆتانڤە دهێتە سزادان و کوشتن.

ئەنجام:

1. ئەڤ تیۆرە ژ ئەوان تیۆرانە، یێن کو پشتبەستنێ لسەر خۆیەتییا دەقی ب خۆ دکەت، کەواتە دەق ب کەرستەیێ سەرەکی دهێتە ل قەلەمدان، هەر دەقەکێ ئەدەبی هەبیت دێ هندەک ژ ئەوان ئەرکێن پرۆپی د دناڤدا بەرجەستە بن و ڕەنگڤەدەن.
2. تیۆرا مۆفۆلۆژییا پرۆپی، نە بتنێ لسەر دەقێن چیرۆکێن ئەفسانەیی دهێنە پراکتیککرن، پشتی ئەنجامدان ئەڤێ ڤەکۆلینێ وەسا دیاربوو کو ئەڤە تیۆرە، لسەر دەقێن داستانێ ژی دهێتە پراکتیککرن، کو دەقێ ئەڤێ ڤەکۆلینێ، داستانا "مەمێ ئالان" یا فۆلکلۆرییە، ئەرکێن ئەڤێ تیۆرێ ب شێوەیەکێ باش د ئەوێ دەقیدا دهێنە دیتن.

3. ل گورەیی ئەرکێن تیۆرا پرۆپی، شەش جۆرە کارەکتەر دیار دبن، ئەو ئەرک ژ لایێ ئەوان شەش جۆر کارەکتەرانڤە دهێنە ئەنجامدان، کو د ئەڤێ دەقیدا ئەو جۆر کارەکتەرە دهێنە دیتن، هەروەسا ئەو ئەرکە ل گورەیی ئەوان کریار و سەرەدەریکرنێن ئەوان جۆرە کارەکتەران، دهێنە بەرجەستەکرن.
4. ژ سەرجەمێ 31 ئەرکێن پرۆپی، 19 ئەرکێن ئەڤێ تیۆرێ د دەقێ ئەڤێ ڤەکۆلینێدا هەنە، ئەو ئەرک هاتینە دیتن وەکو تەواوکەر ژبۆ ئەرکێ دیترێن کو دهێنە دیتن؛ چونکە ئەو ئەرکێن هاتینە دیتن، ل گورەی پێدڤیاتییا دەقی و کارەکتەرێ ئەوی دەقیڤە، هاتینە دەستنیشانکرن.

لیستەیا ژێدەران:

ژێدەر ب زمانێ کوردی:

1. ئامێدی، سادق بهادین (2022) ژ فۆلکلۆرێ کوردی، هەلێر، دەزگای چاپ بلاوکردنەوەی ئاراس.
2. ئراهیم، محمەد، ئەمین سیروان جبار (2021) هەلسەنگاندنی داستانی مەم و زین ئەحمەدێ خانی بەپێی تایبەتمەندی و بنەماکانی ژانری داستان. گۆڤاری توێژەر، بەرگی 4 ژمارە 1 ل 193-244
3. ڕەسول، عزەدین مستەفا (1970) ئەدەبی فۆلکلۆری کوردی، لێکولینەوە، چ. بەغداد.
4. ڕەشید، سولین حسنی (2023) ڕۆلێ دیالۆگێ د بەرجەستەکرنا کارەکتەر و ڕویدانێن داستانێن زەمبیلفرۆش و شێخێ سەنعانی یێن فەقییێ تەیران. ماستەرنامە پێشکێشە ژبۆ فەکولتیا زانستێن مرۆڤایەتی زانکۆیا زاخۆ.
5. عبدی، حاجی عەبدی(2018). تیۆرا ئەدەبی. دەزگەهێ نالبەند یێ چاپ و وەشانێ.
6. قاسم، شڤان، خەلیل، کامەران ابراهیم (2021) شروقە کرنا بنە مایێن تمفسانی د داستانا "مهمێ ئالان" یا فولکلوریدا لدویف ریالیزما جادووی.
7. مستەفا، عیزەدین مستەفا (2010) لێکولینەوەی ئەدەبی فۆلکلۆری کوردی، دەزگای چاپ بلاوکردنەوەی ئاراس.
8. کەمال، دلێر (2022) بەرجەستەبوونا ململانەیا درامایی د حەیرانوکا کوردیدا- ب نموونایا جۆرێ هەبوونا هێزن هەڤدژ. نامەیا ماستەری، پشکێشە بۆ ڤاکولتییا زانستێن مرۆڤایەت ل زانکۆیا زاخۆ.
9. Duran, Yasîn, (2019), *Li GORÎ RÊBAZA VLADIMIR PROOP, ANALÎZA, ÇEND ÇÎROÊN HERÊMA COLEMERGÊ*, Enstîtuya Zimanên zîndî, Zanîngeha Mardîn Artukluyê
10. Meretowar, Ayhan (2016). Cesnê Destanê di Edebiyata Kurdi de. Ku. ara Nübihar. Jimare .136. Stanbol

ژێدەر ب زمانێ ئینگلیزی: English source

11. Olivia Adaobi Lhueze, (2015) Folklore in Literature: A Tool for Culture Preservation and Entertainment, *International Journal of Humanities and Social Science Invention* ISSN (Online): 2319 – 7722, ISSN (Print): 2319 – 7714 www.ijhssi.org Volume 4 Issue 4 || April. 2015 || PP.57-61.
12. Johen Miles foley (2005). COMPANION to ANCIENT EPIC. 2005 by Blackwell Publishing Ltd BLACKWELL PUBLISHING.
13. Recai BAZANCİR (2022) Orta Asya Türk Destanları ve Dede Korkut Boylarının Yapısal Analizi, IJHE: CİLT / VOLUME 8, SAYI / ISSUE 17, S / P. 241 –267.
14. Propp, Vladimir, (1968), Morphology of the Folktale, Indian university.

ژێدەر ب زمانێ عەرەبی:

15. قومار مليكة، د. بوعامر بوعلبا (2020). فن الملاحم في الآداب الأجنبية والأدب العربي، مجلة دراسات إنسانية واجتماعية / ج وهران 02/ الجلد 09 ع 02/ خاص/ 16 .

16. سعداوي، محمد الأخضر (2009) تجليات الحس الملحمي في الشعر العربي، معلقتا عنترة بن شداد وعمرو بن كلثوم نموذجا، مذكرة مقدمة لنيل شهادة الماجستير في الأدب العربي، جامعة الجزائر 2 كليّة الآداب واللغات قسم اللغة العربيّة وآدابها.
17. بروب، فلاديمير، (1986)، مورفولوجية الخرافة، ت: إبراهيم الخطيب، المغرب.
18. ___________ ، (1989)، مورفولوجيا الحكاية الخرافية، ت: أبو بكرأحمد باقادر و أحمد عبدالرحيم نصر، جدة.
19. ___________ ، (1996)، مورفولوجيا القصة، ت: عبدالكريم حسن و سميرة بن عمو، دمشق
20. خيرة، قداسي، (2013)، مورفولوجيا الحكاية في تراجيديا شكسبير– الملك لير نموذجا، رسالة ماجستير غير منشورة،كلية الاداب، جامعة زهران1 أحمد بن بلة، جزائر.

تحليل القصة الشعبية "مامي آلان" وفقًا لنظرية المورفولوجيا لفلاديمير بروب

علي سعيد سليم

قسم اللغة الكردية، كلية التربية الأساسية، جامعة زاخو، إقليم كردستان، العراق

ali.salim@uoz.edu.krd

الكلمات المفتاحية | **الملحمة، الوظيفة، نظرية المورفولوجيا، فلاديمير بروب، الشخصية، الفولكلور**

https://doi.org/10.51345/.v37i2.1330.g702

الملخص:

تعتبر الملحمة جزءًا مهمًا من الأدب الفولكلوري. هذا الجزء، كنوع من أنواع الفولكلور، يعكس العصر الماضي للأمة والمجتمع، وخاصة من حيث الشجاعة والغزل. بحيث يأتيان في أنواع الملحمة؛ كل نوع منهم يعكس المجتمع بطريقة فنية وأدبية. نظرية مورفولوجيا بروب هي إحدى النظريات التي تهتم بالنص وتدرسه وفقًا لقواعد النص الأدبي. تتكون هذه النظرية من 31 وظيفة، وهذه الوظائف مبنية على أفعال الشخصيات.

هذا البحث بعنوان: ((تحليل القصة الشعبية "ممي ألان" وفقًا لنظرية مورفولوجيا فلاديمير بروب) يهدف إلى تحديد هذه الوظائف في القصة الكردية، ولهذا السبب تكمن الأهمية في شرح هذه الوظائف وفقًا لقواعد بروب. بدأت هذه النظرية على الأساطير الروسية، وربما يُفترض أن هذه الوظائف ستحدد في الملحمة الكردية أو تكون موضع تساؤل حول الشكل أو كيفية رؤية هذه الوظائف في الملحمة الكردية.

يتكون هذا البحث في هيكله من قسمين، يتناول القسم الأول الفولكلور والملحمة ونظرية بروب، وفي القسم الثاني تم تطبيق وظائف بروب على الملحمة ممي ألان. في النهاية، اتضح أنه تم العثور على عدد جيد من الوظائف في الملحمة ممي ألان، كما اتضح أن هذه النظرية لا توجد فقط في النصوص الأسطورية، ولكنها توجد أيضًا في النصوص الملحمة.